

Имя пользователя:
Павло Олександрович Омелянюк

ID проверки:
1011619985

Дата проверки:
20.06.2022 15:01:39 MSK

Тип проверки:
Doc vs Library

Дата отчета:
26.06.2022 16:14:34 MSK

ID пользователя:
2844

Название файла: Uchast_gromadskosti_u_zdiysnenni_derjavnogo_upravlinnya_v_Ukraini.docx

Количество страниц: 70 Количество слов: 15446 Количество символов: 123254 Размер файла: 296.77 KB ID файла: 1011487976

17.2%

Совпадения

Наибольшее совпадение: 4.74% с источником из Библиотеки (ID файла: 1848923)

Поиск совпадений с Интернетом не производился

17.2% Источники из Библиотеки

896

Страница 72

5.32% Цитат

Цитаты

21

Страница 73

Исключение списка библиографических ссылок выключено

0% Исключений

Нет исключенных источников

Модификации

Обнаружены модификации текста. Подробная информация доступна в онлайн-отчете.

Замененные символы

10

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ	7
1.1. Сутність та основні принципи організації громадської участі	7
1.2. Нормативно-правове регулювання участі громадськості	15
1.3. Закордонний досвід участі громадськості в процесі прийняття рішень....	20
Висновки до розділу 1	30
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ В ПРИЙНЯТТІ РІШЕНЬ В ВАРКОВИЦЬКІЙ СІЛЬСЬКІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ.....	32
2.1. Загальний опис Варковицької сільської територіальної громади.....	32
2.2. Участь громадськості в Варковицькій сільській територіальній громаді...	38
2.3. Громадська участь у стратегічному плануванні Варковицької сільської територіальної громади	51
Висновки до розділу 2	54
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ У ЗДІЙСНЕННІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	55
3.1. Краудсорсинг як інструмент вирішення місцевих проблем.....	55
3.2. Розробка Стратегії розвитку Варковицької сільської територіальної громади.....	64
Висновки до розділу 3	73
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77

ВСТУП

Актуальність теми. З одного боку, процес децентралізації та реформування органів місцевого самоврядування призвів до збільшення функціонального навантаження на органи місцевого самоврядування, реалізуючи співпрацю з громадянами в системі функціональної відповідальності посадових осіб структурних підрозділів. органи місцевого самоврядування. З іншого боку, право жителів територіальних громад на участь у прийнятті управлінських рішень, пов'язаних з власним розвитком та розвитком громади, встановлено законом. Тандемна діяльність органів місцевого самоврядування та громадськості у відповідній формі дозволяє врахувати потреби та інтереси соціальних груп, а також функціонування та розвиток окремих районів.

Участь громадськості сприяє прийняттю більш якісних рішень, оскільки особи, які приймають рішення, мають більш повну інформацію – у вигляді додаткових фактів, цінностей та думок, отриманих завдяки участі громадськості, – щоб використовувати їх у процесі прийняття рішень. Потім вони можуть містити кращу інформацію та досвід усіх зацікавлених сторін. Рішення більш здійсненні та стійкі, оскільки в них враховуються потреби та інтереси всіх зацікавлених сторін, включаючи вразливі/маргіналізовані групи населення, а зацікавлені сторони краще розуміють результати та більшою мірою зацікавлені у них.

В результаті рішення, засновані на процесах участі громадськості, вважаються більш законними та меншою мірою можуть бути оскаржені. Особи, які приймають рішення, які повністю розуміють інтереси зацікавлених сторін, також стають кращими комунікаторами, здатними пояснити рішення та обґрунтування рішень у термінах, зрозумілих зацікавленим сторонам, та способами, пов'язаними з цінностями та проблемами зацікавлених сторін.

Питаннями теоретичних аспектів участі громадськості розглядалось такими вченими: Е.А. Афонін, Л.В. Гонюкова, Р.В. Войтович, М.В. Канавець, О.І. Карий О.І., Я.В. Панас та інші.

Об'єктом дипломної роботи є участь громадськості у здійсненні державного управління.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні основи та практичні аспекти удосконалення участі громадськості у здійсненні державного управління в Україні на прикладі Варковицької сільської територіальної громади.

Мета дипломної роботи – розкрити механізм участі громадськості у здійсненні державного управління в Україні.

Для досягнення мети визначено такі **завдання**:

- розкрити сутність та основні принципи організації громадської участі;
- охарактеризувати нормативно-правове регулювання участі громадськості;
- розглянути закордонний досвід участі громадськості в процесі прийняття;
- навести загальний опис Варковицької сільської територіальної громади;
- проаналізувати участь громадськості в Варковицькій сільській територіальній громаді;
- розглянути громадську участь у стратегічному плануванні Варковицької сільської територіальної громади;
- розглянути краудсорсинг як інструмент вирішення місцевих проблем;
- розробити Стратегії розвитку Варковицької сільської територіальної громади.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої в дипломній роботі мети були використані загальнонаукові та спеціальні методи наукового дослідження: аналізу та синтезу, систематизації, компаративний, класифікації, термінологічний, проблемно-орієнтовний.

Інформаційну базу дослідження становлять: закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України; довідкові та інструктивні матеріали; наукові праці різних жанрів інших авторів; періодичні видання; інформаційні матеріали, розміщені в мережі Інтернет.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

1.1. Сутність та основні принципи організації громадської участі

Поняття «громадська участь», «участь громадян» або «залучення громадян» широко поширилися у презентаціях лідерів партій, кандидатів у президенти, кандидатів у мери під час виборчих кампаній та чиновників усіх рівнів. Події міжнародного рівня. Проте в реальному житті України більшість державних органів усіх рівнів сповнені духом «неприйняття», вважаючи, що процес участі громадськості у прийнятті та прийнятті державних органів усіх рівнів є неефективним.

Однак досвід розвинутих демократій і вимоги часу приводять нас до думки, що участь громадськості є необхідним, корисним і надзвичайно важливим механізмом позитивного впливу громадськості на діяльність національного уряду на благо громадян. З іншого боку, участь громадськості є джерелом додаткових інтелектуальних ресурсів для органів державної влади, а тому є корисною та необхідною (якщо, звісно, чиновники знають цей незаперечний факт). Зрозуміло, що в Україні все ще існує потреба в органах державної влади та інститутах громадянського суспільства підвищувати обізнаність щодо ефективності механізмів участі громадськості на взаємну вигоду, які можуть допомогти впровадити глибокі системні реформи в Україні на благо людства та місцевих громад [1, с.278].

Форми участі передбачають залучення громадян до процесу управління громадою, а головне – вони закріплюються законодавчо, механізми та процедури їх реалізації чітко визначені, а результати мають правові наслідки. У випадку ефективної взаємодії громадськості з місцевою владою – результати закріплюються у офіційних рішеннях місцевих рад та інших документах і реалізуються на практиці. А якщо влада перешкоджає громадськості

реалізувати права на участь в місцевому управлінні у визначених формах, – має передбачатися відповідальність представників влади.

Як зазначає Е.А. Афонін: «Структурним елементом громадської участі є громадська ініціатива, що належить різним суспільним групам, сукупна взаємодія яких забезпечує динамічність суспільного розвитку. Однак контекст активної громадської участі має свої об'єктивні критерії, і вони вказують передусім на усвідомлення меж можливої участі громадян у суспільно-політичній практиці функціонування держави. Така діяльність має характер наперед визначеного проекту, що вказує на певні інваріанти суспільного буття людини, посягання на яке і обмеження якого загрожує людству соціальною деградацією» [2, с.57].

Як зазначає Єгоров І.Ю.: «в літературі зустрічаються два терміни: «громадянська участь» і «громадська участь». Громадянська участь (civic, citizen participation) – участь осіб в різних структурах та демократичних інститутах. Айвазян А.А. досліджує феномен «громадянської участі» як дієвий аспект громадянської культури людини. На думку М.Р. Холмської під поняттям «громадянська участь» мається на увазі включення, або залучення тих, ким управляють до управління (до обговорення та розробки політичних, соціально-економічних, культурних програм і проектів), впливу на прийняття рішень та контроль за їх виконанням, самоуправління на «низовому» (місцевому) рівні. Під громадянською участю розуміється один із принципів громадянського суспільства, побудованого на засадах конституційної демократії. Мова йде про реальну можливість громадян публічно висловлювати свою позицію, консолідуватися з однодумцями для обміну думками, для пропаганди своїх поглядів, для надання організованого впливу на органи влади, висувати свою кандидатуру на виборах та інше. При цьому під цивільною участю маються на увазі найменш політизовані форми політичної участі, які передбачають при цьому не просто участь жителів, а участь саме громадян країни, тобто частини населення з активною політичною культурою, або культурою участі» [20, с.77].

Близьким за змістом до поняття «громадянська участь» є поняття «громадська участь». Цей термін майже не використовується сьогодні у вітчизняній політологічній літературі, проте застосовується у виданнях, які розглядають діяльність недержавних, некомерційних громадських організацій (НГО). У зарубіжній літературі це поняття отримало найбільше поширення у виданнях, присвячених аналізу методів участі громадськості в рішеннях екологічних проблем.

Саме в одній з таких робіт наведено наступне визначення: «громадська участь – це безперервний двонаправлений процес взаємодії між громадянами та органом влади (установою, відомством), що відповідають за прийняття рішення та включає: заходи, що сприяють повному розумінню громадськістю процесів і механізмів підготовки та прийняття рішень відповідальним відомством; повне інформування громадськості про статус та просування розробки та впровадження проектів, планів, програм, про вироблення пріоритетів політики або проведення оцінки; активний збір думок усіх зацікавлених громадян, відомостей про сприйняття ними цілей і завдань, а також про їх уподобання щодо використання ресурсів та альтернативних стратегій розвитку або управління будь якої іншої інформації, що стосується прийнятого рішення» [31, с.56].

Більшість досліджень, присвячених розкриттю феномену «участь» акцентують увагу на особливостях взаємодії спільноти і держави. Так, Сунгуров А. визначає участь як безперервний двонаправлений процес взаємодії між громадянами та органом влади (установою, відомством). Гончаров Д. та Гоптарева І. розглядають участь як інструментальну активність, за допомогою якої громадяни намагаються впливати на уряд таким чином, щоб він вживав бажаних для них заходів. Аналогічне трактування феномену участі зустрічається і в працях, де розглядається практика вирішення проблем в різних сферах (освіті, містобудівництві, екології тощо). При цьому взаємодія з органами влади розглядається як основний, а часто і єдиний інструмент вирішення цих проблем.

Більш широке розуміння участі зустрічається в американській дослідницькій літературі. Тут підкреслюється, що участь реалізується через колективну діяльність з досягнення спільного соціально значимого результату. При цьому держава, державні установи можуть виступати лише одним із суб'єктів такої взаємодії, разом з окремими індивідами, групами, громадськими об'єднаннями, недержавними організаціями та спільнотами. У розвинених суспільствах участь найчастіше проявляється в асоціативному житті і сприяє формуванню зв'язків, соціального капіталу та загальних норм між людьми, формуючи довіру і почуття ідентичності [62].

На рис.1.1. представлено форми громадської участі в місцевому самоврядуванні

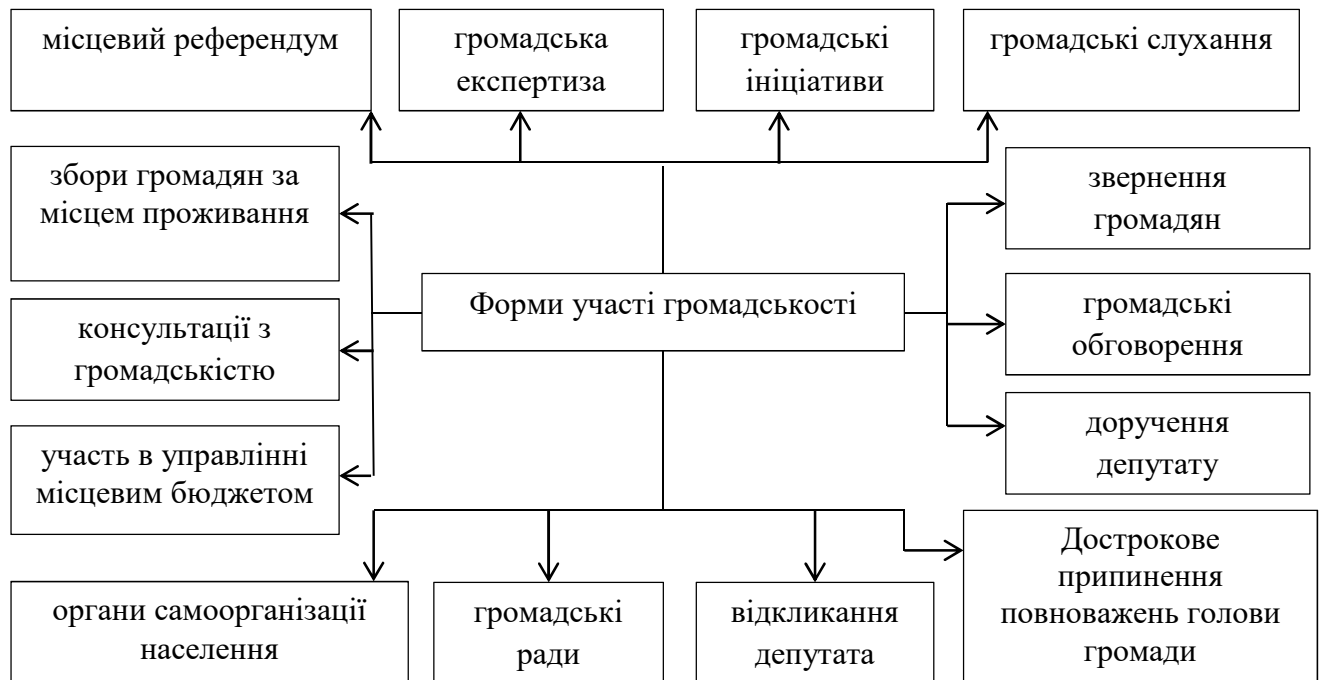

Рис.1.1. Форми громадської участі в місцевому самоврядуванні [56, с.22]

Наведені на рис.1.1. форми громадської участі можуть реалізовуватися у різних сферах управлінської діяльності місцевої влади: від розробки та реалізації місцевих стратегій розвитку та цільових програм – до управління місцевим бюджетом, соціальною політикою, галузях житлово-комунального господарства, освіти, медицини, природоохоронної діяльності тощо.

Цікавий підхід до класифікації видів та форм участі використовує Європейське соціальне дослідження (ESS), яке проводиться в режимі моніторингу в країнах Євросоюзу (27 країн) кожні два роки, починаючи з 2002-2003 рр. (табл.1.1.)

Таблиця 1.1

Класифікація видів та форм участі за ESS [19]

№	Вид участі	Форма участі
1	Традиційна (загальноприйнята) політична участь.	голосування; участь в політичних кампаніях; звернення до політичних та державних посадовців; вступ у члени; робота чи передача засобів на потреби політичних організацій; прояв інтересу до політики; обговорення політики
2	Нетрадиційна (протестна) політична поведінка	законні демонстрації, підпис петицій, бойкот продуктів; свідома відмова від покупки деяких продуктів з політичних, етнічних чи екологічних переконань.
3	Участь в діяльності громадських об'єднань	членство, сприяння без членства, передача коштів та добровільна робота в об'єднанні
4	Неформальна громадська участь	Різні форми індивідуальної і групової участі в суспільному житті поза організаціями та асоціаціями.
5	Неформальна допомога	різноманітні форми активної індивідуальної і групової допомоги іншим поза соціальними та благодійними об'єднаннями

Визначаючи роль участі у розвитку громади необхідно зазначити, що участь є невід'ємною та необхідною складовою не лише процесу розвитку громади, а й всіх інших процесів, котрі відбуваються під час життєдіяльності людини.

Рівні участі в спільній справі можуть бути різними Лисенко В.І наводить шкалу, за якою можна визначити рівень участі громадян у житті громади:

«Пасивна участь – люди беруть участь у суспільній роботі вже тим, що просто слухають виступ адміністратора, менеджера, лідера, у якому презентується будь-який проект, міститься звіт про результати проведеної членами громади роботи і т. і. Пасивна участь є односторонньою, тому що думка пасивного учасника з обговорюваних питань не вислухується.

Участь в наданні інформації. Кожен член громади має свій індивідуальний досвід життя в громаді, він є носієм цінної інформації, аналіз

якої дозволить зацікавленим особам визначити найбільш актуальні потреби місцевого соціуму й шляхи їхнього вирішення. Беручи участь у різних видах опитування, анкетування реципієнт, опитуваний опосередковано впливає на процес прийняття відповідних рішень.

Участь шляхом консультування. Члени громади іноді звертаються за консультативною допомогою до фахівців у державні або громадські організації. «Цей процес, – підкреслюють автори, – не припускає жодної їхньої думки в прийнятті рішень, а фахівці не зобов'язані використовувати думки людей». Однак це все-таки участь, оскільки знання, отримані шляхом консультування, члени громади використовують для поліпшення свого життя або життя навколишніх людей.

Участь за матеріальні стимули. Член громади бере участь у програмі розвитку за винагороду (гроші, речі). Цей вид участі значно впливає на процеси розвитку громади: люди виконують різні види робіт, приймають відповідні рішення, однак при цьому, як правило, втрачають інтерес, якщо матеріальний стимул зникає.

Функціональна участь. Для вирішення заздалегідь передбачених завдань проекту розвитку громади ініціатори або фасілітатори створюють певні групи. Діяльність цих груп вносить безпосередні зміни в життя громади, хоча самі члени групи залежать від ініціаторів.

Участь шляхом взаємодії (інтерактивна участь) Цей рівень активності автори розкривають у такий спосіб: «Участь відбувається шляхом спільного аналізу, результатом якого стає план дії та формування нових місцевих інституцій чи зміцнення вже існуючих, які мають за мету зміни в існуючій системі».

Самомобілізація. Члени громади висовують власні ініціативи щодо зміни наявної системи та укладають угоди з зовнішніми інституціями задля отримання необхідних ресурсів та технічної допомоги й зберігають контроль над їх використанням» [31, с.38].

Є більш проста схема класифікації процесу громадської участі залежно від рівня впливу суспільства на ухвалення рішень:

- «делегування – влада, не аналізуючи суспільні потреби, не визначаючи способи розв'язання наявних проблем, виконує завдання громадськості та підтримує незалежні громадські ініціативи, діяльність організацій громадянського суспільства.
- спільна реалізація – спільна (влади та громадськості) ідентифікація потреб громади, їх спільна реалізація через узгоджені партнерські програми; • спільне ухвалення рішень – влада, в співпраці з громадськістю та організаціями, які його представляють, ідентифікує їх потреби, а також на партнерській основі приймає остаточне рішення щодо вирішення відповідних проблем;
- консультації – надання представникам громади одного чи декількох варіантів вирішення проблеми з метою отримання їх думки та врахування її в процесі прийняття остаточного рішення;
- інформування громадян про плани органів публічної влади – односторонній потік інформації (за певних умов може бути трансформованим в двосторонній потік інформації для налагодження зворотного зв'язку з метою дослідження суспільної думки)» [29, с.134].

Ці рівні впливу не є замінниками: кожен вплив вищого рівня, звичайно, поглине вплив нижчого рівня. Рівень впливу участі громадськості має відповідати рівню соціальної значущості проектів, що плануються та реалізуються урядом. Інакше – соціальної напруги в громадах, суспільствах, країнах не уникнути. Уряди повинні завжди пам'ятати про це і постійно створювати для громадськості всі можливості для отримання вичерпної інформації про державні програми та дії, а також реальні механізми та процедури громадського впливу.

На рис.1.2. представлено рівні активності участі громадян у громадському житті.

Рис.1.2. Рівні активності участі громадян у громадському житті [23, с.101]

Для того, щоб переконати обидві сторони в доцільності участі громадськості, часто використовуються такі основні аргументи:

- результати планування мають слугувати всій місцевій громаді; органи місцевого самоврядування часто представляють окрему політичну силу, а не весь електорат;

- стають можливими стратегії, врахування інтересів усіх громадських груп, а не лише прихильників основних політичних сил;
- громадське неприйняття зростає з уявленням, що рішення нав'язуються згори; обізнаність зростає, а неприйняття населення зменшується;
- місцеві лідери або сторонні експерти не можуть конкурувати з колективними знаннями та досвідом мешканців громад; проекти планів готуються та обговорюються в робочих групах, залучених громадськістю – ідеальний спосіб попередньо перевірити, змодельовати та передбачити можливі результати та наслідки;
- участь громадськості може виявлення невдалих пропозицій та пропозицій, які не можуть бути реалізовані, а також підтримка та прийняття затверджених проектів і програм тощо [50, с.23].

1.2. Нормативно-правове регулювання участі громадськості

Участь громадськості в місцевому самоврядуванні регулюється низкою нормативно-правових актів: як законодавчих, так і підзаконних постанов та наказів, а також – тих, що розробляються на місцевому рівні (Статути громад та Положення про громадську участь).

Українське законодавство, яке постійно трансформується, недостатньо регулює процес громадської участі. Права громадян та громад неадекватно збалансовані з обов'язками відповідних органів публічної влади щодо їх реалізації та захисту.

На рис. 1.2. представлено нормативно-правова база громадської участі у місцевому самоврядуванні.

Право на участь громадськості у місцевому самоврядуванні закріплено в Конституції України [26]. А інші нормативні документи на неї спираються. У ст. 140 Конституції йдеться, що територіальна громада має право на здійснення самоврядування як опосередковано (через місцеві ради та делеговані їм від громади повноваження), так і безпосередньо. Останнє означає, що участь у

самоврядуванні мешканці мають право брати і самостійно, без посередництва місцевих депутатів. Цією ж статтею громадянам надається право на утворення органів самоорганізації населення (будинкових, вуличних, квартальних та інших).

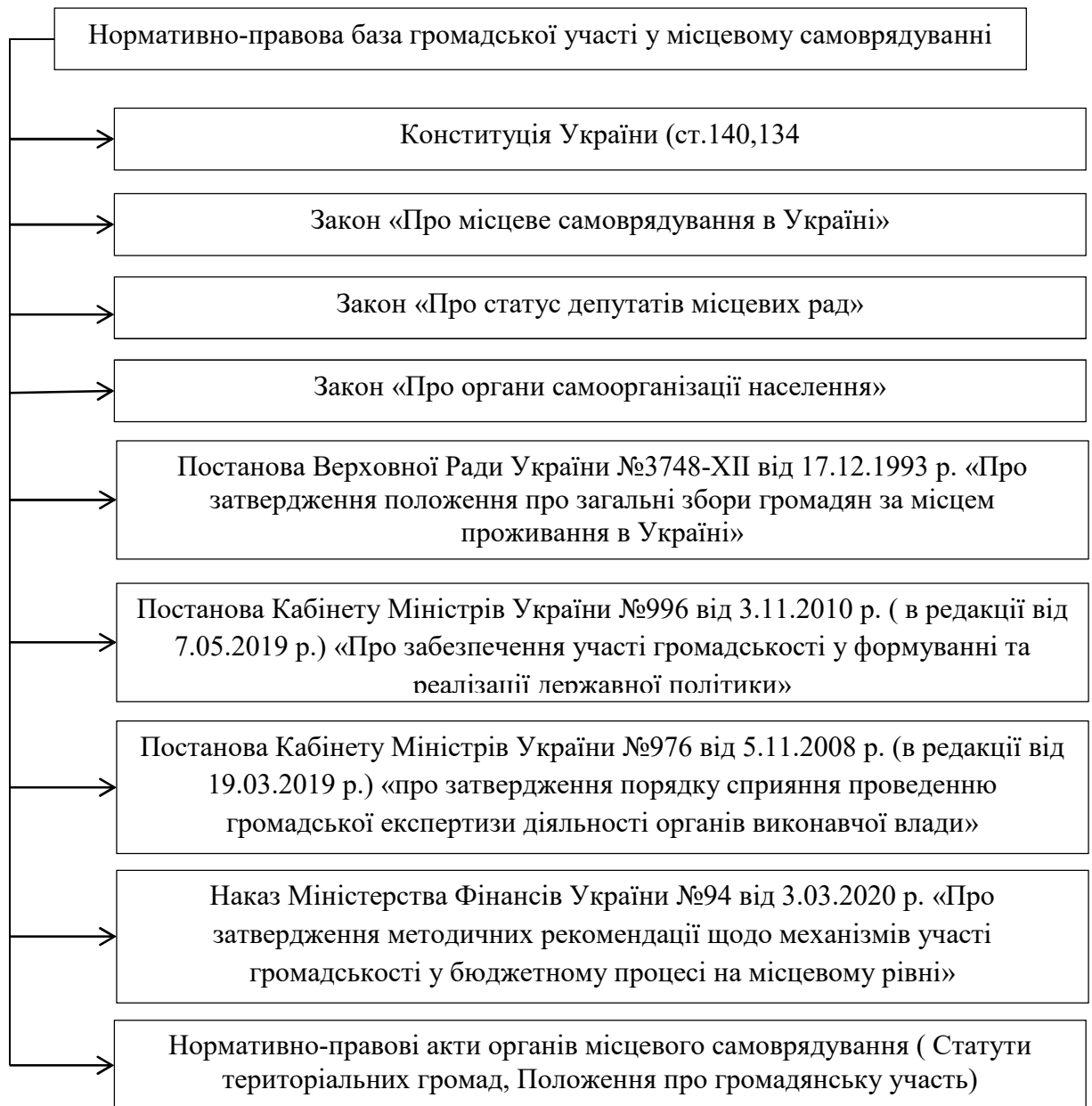

Рис.1.2. Нормативно-правова база громадської участі у місцевому самоврядуванні

У ст. 143 Конституції [26] закріплено право мешканців територіальних громад управляти розвитком громади. А значить – брати участь у розподілі коштів місцевого бюджету на реалізацію цільових програм, залучатися до

розробки цих програм та стратегій розвитку громади. Також визначається право громадян проводити місцевий референдум, управляти майном громади, брати участь в управлінні місцевим бюджетом й контролювати його виконання, вирішувати актуальні місцеві проблеми. Робити вони це можуть як безпосередньо (своїми силами), так і через органи самоврядування громади (опосередковано).

З вищенаведених форм участі громадян у місцевому самоврядуванні у Конституції наводяться три – місцевий референдум, органи самоорганізації населення та участь в управлінні місцевим бюджетом. Структура Конституції не передбачає докладної регламентації та визначення процедур цих форм участі, лише закріплює право на них. А конкретизуватися вони повинні у спеціалізованих нормативних актах.

Щодо органів самоорганізації населення є окремий закон, який так і називається – Закон України «Про органи самоорганізації населення» [14]. В ньому докладно роз'яснюється порядок створення органу самоорганізації населення, його повноваження та забезпечення їх реалізації, правила фінансування, організація діяльності, визначаються гарантії його діяльності та відповідальність за порушення норм цього Закону.

А щодо такої форми участі, як місцевий референдум – спеціального нормативного акту поки немає. До 2012-го року діяв Закон «Про всеукраїнський та місцеві референдуми», але він втратив чинність. Нещодавно було розроблено законопроект «Про місцевий референдум» (№5512) [17]. До 11 квітня тривали його громадські обговорення, зараз він доопрацьовується у профільному комітеті Верховної Ради і після цього буде винесений на голосування. У разі його прийняття, громадяни, нарешті, зможуть реалізувати своє конституційне право на місцевий референдум, якого багато років були позбавлені.

Є спеціальні правові акти й для ще 4-х форм участі громадян у місцевій політиці – звернень громадян (пропозицій до місцевої влади, заяв та скарг), загальних зборів громадян за місцем проживання, участі в управлінні місцевим

бюджетом та громадської експертизи. Першу з цих форм регламентує Закон «Про звернення громадян», другу – прийнята ще у 1993 році Постанова Верховної Ради України №3748-ХІІ від 17.12.1993 р. «Про затвердження Положення про загальні збори громадян за місцем проживання в Україні» [46]. Норми щодо участі громадян в управлінні бюджетом громади визначає «свіжий» Наказ Міністерства Фінансів України №94 від 3.03.2020 р. «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо механізмів участі громадськості у бюджетному процесі на місцевому рівні» [36].

Громадську експертизу, за допомогою якої здійснюється контроль роботи виконавчих органів місцевої влади регулює Постанова Кабінету Міністрів України № 976 від 5.11.2008 р. «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади» (в редакції від 19.03.2019 р.) [42]. Вона спирається на інший нормативний акт – Постанову Кабміну №996 від 3.11.2010 р. (в редакції від 7.05.2019 р.) «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [47]. Обидві постанови не спеціалізовані для експертизи діяльності виконкомів рад громад (у змісті йдеться про експертизу на рівні обласних та районних органів виконавчої влади). Тим не менш, у п.5 Постанови №996 органам місцевого самоврядування рекомендується керуватися нею «під час проведення консультацій з громадськістю та утворення громадських рад при органах місцевого самоврядування».

Закон «Про статус депутатів місцевих рад» [15] регламентує ще 2 форми громадської участі – відкликання депутата за народною ініціативою (ст. 37-48) та доручення виборців своєму депутату місцевої ради (ст. 17).

Отже, для 5-ти форм громадської участі (органи самоорганізації населення, звернення громадян, збори за місцем проживання, участь в управлінні місцевим бюджетом, громадська експертиза) розроблені спеціальні нормативно-правові акти. Для 1-ї (місцевого референдуму) – очікується прийняття спеціального закону. Ще 2 форми (доручення депутату та його відкликання) містяться у Законі «Про статус депутатів місцевих рад» [15].

Чинний Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» [16], попри очікування, не містить регламентації (і навіть переліку) усіх 14-ти виокремлених як основних форм участі громадськості у місцевому самоврядуванні. Окрім згадуваних вище місцевого референдуму, загальних зборів громадян та органів самоорганізації населення (про них йдеться, відповідно, у ст.7, ст.8 та ст.14 Закону), у ньому визначаються ще всього 3 форми участі: місцеві ініціативи (ст.9), громадські слухання (ст.13) та дострокове припинення повноважень голови громади за народною ініціативою (ст. 79).

Тобто, у цьому Законі можна знайти всього 6 форм участі. До речі, серед них немає громадської експертизи, доручення депутату, відкликання депутата, участі громадян в управлінні місцевим бюджетом. Чому вони не включені до переліку – незрозуміло. Адже, як показав аналіз вище, усі ці форми мають визначений правовий статус.

Проведене дослідження показало, що для більшості з 14-ти основних форм участі громадськості у місцевому самоврядуванні нормативно-правове регулювання забезпечено недостатньо, але різною мірою. Для деяких форм розроблені спеціальні закони, постанови та накази, інші регламентуються у Законі «Про місцеве самоврядування в Україні». Неврегульованим повністю залишається питання про місцевий референдум (але очікується скоріе прийняття відповідного закону). І відсутнє правове регулювання як таке щодо громадських обговорень. Хоча, звичайно, громадські обговорення певною мірою перетинаються з такими формами участі, як консультації з громадськістю та громадські слухання (для яких правові норми розроблені).

Значною проблемою вважаємо те, що правові норми щодо форм громадської участі розпорошені по різних законах, наказах та постановах. А їх єдиного і повного переліку з визначеннями та регламентацією кожної – немає. У Законі «Про місцеве самоврядування в Україні (як чинному, так і в новому Проекті) наводиться лише частина форм участі (6 та 8 відповідно).

У зв'язку з цим, вважаємо необхідним у новій редакції закону «Про місцеве самоврядування в Україні» [16] максимально розширити перелік форм громадської участі: зокрема, ст. 16 Проекту змін до Закону (де наводиться перелік форм участі) доповнити такими формами, як органи самоорганізації населення, громадські обговорення, звернення громадян, відкликання депутатів місцевих рад, дострокове припинення повноважень голів громад, доручення виборців. Зауважимо, що доцільність внесення 3-х останніх форм потребує детальнішої експертної оцінки, з огляду на дискусійний характер їхньої відповідності принципам представницької демократії. Але якщо вони будуть визнані неприйнятними, необхідно видалити їх з інших чинних на сьогодні нормативних актів, де ці форми прописані.

Також главу 3 Проекту нової редакції Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» [16], у відповідності до доповнених форм участі, необхідно доповнити окремими статтями, які б ці форми визначали та регламентували. Бажано, щоб ця регламентація була докладною і містилася у самому тексті Закону.

1.3. Закордонний досвід участі громадськості в процесі прийняття рішень

У країнах Європи структури громадянського суспільства вбудовані в систему наявних соціальних інститутів, багато років будучи їх невід'ємною частиною, відповідно, відсутня необхідність жорсткої соціальної регуляції їх функціонування. З урахуванням усіх наявних у країнах Європи відмінностей загальною тенденцією у взаємовідносинах європейських держав із структурами громадянського суспільства є прагнення надати демократичним тенденціям організації суспільного життя новий імпульс щодо розвитку. Зазначена ситуація стала можливою в рамках наявного у країнах Європи суспільного договору, завдяки якому усуваються перешкоди для визнання як рівноправних суб'єктів

соціальних взаємодій будь-яких структур громадянського суспільства [27, с.136].

Дієвим інституціональним механізмом стимулювання розвитку громадянського суспільства у країнах світу є утворення консультативно-дорадчих органів як ефективного інструменту прямої участі населення у формуванні та реалізації політики на всіх рівнях, а також окремих органів у системі законодавчої або виконавчої влади, відповідальних за координацію роботи органів публічної влади з питань взаємодії із структурами громадянського суспільства (табл. 1.2.).

Таблиця 1.2

Інституціональні механізми стимулювання розвитку громадянського суспільства (на прикладі країн світу) [58, с.59]

Країни	Інституціональні механізми стимулювання розвитку громадянського суспільства	Інструменти реалізації
1	2	3
Великобританія	окреме міністерство з питань реалізації та моніторингу державних програмних документів щодо сприяння недержавному сектору	координація роботи міністерств щодо співпраці з інститутами громадянського суспільства (далі – ІГС)
Данія, Польща, Угорщина	міністерські бюро з реалізації та моніторингу державних програмних документів щодо сприяння недержавному сектору	координація роботи міністерств щодо співпраці з ІГС
Естонія, Латвія	парламентські комітети з питань моніторингу виконання програм сприяння розвитку громадянського суспільства	виконання програм сприяння розвитку громадянського суспільства
Канада, Нідерланди	громадянські форуми	незалежна платформа участі у прийнятті рішень державного рівня
Німеччина	громадські журі	громадська участь у прийнятті рішень на рівні федеральних земель і місцевих громад
Хорватія	урядове бюро з питань моніторингу виконання програм сприяння розвитку громадянського суспільства	координація роботи міністерств щодо співпраці з ІГС

Продовження табл. 1.2.

1	2	3
Чехія	урядова рада у справах неурядових неприбуткових організацій (постійно діючий консультативний, ініціативний та координаційний органу)	створенням сприятливих умов для існування та діяльності неурядових організацій, підготовка рекомендацій для уряду щодо субсидіювання недержавного сектору
США	публічно-приватні дорадчі комітети і спеціалізовані комісії	участь у місцевому демократичному управлінні
	волонтерська діяльність	пряма участь населення у місцевих заходах
	форуми для обговорення стратегічних планів розвитку міст	демократична участь місцевого рівня
	наглядові ради	участь членів територіальних громад у допомозі владі під час надзвичайних криз
	громадські ради (громадські дорадчі комітети)	альтернатива громадським слуханням у системі здійснення самоврядних функцій
	навчання та підвищення кваліфікації керівників та членів громадських рад і комісій, представників волонтерського руху	формування резерву державного управління

Серед усіх соціальних систем світу Великобританія має найбільш розвинену систему. Громадські запити в охороні здоров'я Великобританії та Уельсу мають більш ніж вікову історію.

Із квітня 2018 року у Великобританії почалась своєрідна трансформація суспільства, коли Міністерство юстиції Великобританії опублікувало «Національну правову базу підвищення громадської участі». У зазначеному документі був наданий перелік питань національного значення, які в обов'язковому порядку повинні обговорюватися і розроблятися спільно з громадянами.

Серед них:

- питання, здатні призвести до значних конституційних змін;
- питання, в яких задля отримання помітного ефекту поряд із діями уряду необхідна активна участь самих громадян – скажімо, боротьба з курінням або ожирінням;
- якщо є кілька варіантів політики, щодо яких уряд не дійшов остаточного висновку;

– якщо існує суспільна користь від вивчення складних і важких компромісів між різними політичними рішеннями – скажімо, між особистим бажанням літати дешевими авіарейсами та суспільною потребою у зменшенні вуглецевих атмосферних викидів [60].

Крім того, цей консультативний документ установив низку основних критеріїв, притаманних ефективним механізмам зміцнення народної довіри, і детально охарактеризував дві нові форми, що можуть застосовуватися поряд зі стандартними консультаційними процедурами:

1) громадські саміти: на них збираються великі групи людей (як правило 500–1000 осіб) для обговорення одного чи кількох пов'язаних між собою питань. Саміт відбувається за особистої присутності учасників або в режимі онлайн. Рекомендації саміту подаються до парламенту для подальшого розгляду;

2) громадські журі: незалежний громадський форум, призначений для аналізу та обговорення важливих питань державної політики. Громадські журі мають багато спільного з журі присяжних у судовій системі. Громадське журі збирає експертну інформацію з обговорюваних питань, може ставити запитання відповідним експертам, після чого ухвалює своє рішення. У свою чергу, уряд зобов'язаний опублікувати власну відповідь на таке рішення – або в порядку загального реагування на результати широких громадських консультацій, або у формі окремого публічного документа;

3) петиції до Вестмінстера: Регламентний комітет Палати громад запропонував електронну систему подання петицій, яка б діяла паралельно з традиційною. Пропонується три рази на рік обговорювати окремі електронні петиції в Палаті громад. Принцип електронної петиції був також охарактеризований як цінний механізм громадської участі в Білій книзі «Місцеве самоврядування» [69].

Цікаво, що ще до того, як цей документ був опублікований, багато місцевих органів влади запровадили електронні процедури подання петицій паралельно з традиційним «паперовим» процесом. Цей електронний інструмент

виявився одним із найефективніших механізмів для збільшення участі громадськості в місцевих процесах прийняття рішень. Дотримуючись більш підзвітної та прозорої політики, уряд Великобританії створив консультативну платформу під назвою «Have your say» (Слово за вами).

Портал виражає основний принцип Міністерства внутрішніх справ Великобританії: усі зміни в політиці повинні спочатку підлягати громадським консультаціям, для яких Міністерство внутрішніх справ публікує пропозиції щодо консультацій щодо конкретного питання та запрошує громадян подавати коментарі та пропозиції. Кожен консультаційний документ містить інструкції щодо відповіді та кінцевий термін для коментарів [34].

Важливою частиною взаємодії держави та громадянського суспільства є угода про взаємодію держави та громадянського суспільства, яка включає послідовність спільних політик, процедур, які впливають на прийняття громадянським суспільством важливих державних рішень тощо. вище. Слід зазначити, що Велика Британія має певний досвід використання таких угод.

Великобританія на відміну від інших країн, наприклад, Хорватії, Естонії (які мають так звані «де-факто» угоди, прийняті урядом у формі відповідних державних програм, чи парламентом у формі відповідної галузевої чи загальної Концепції), має укладену двосторонню офіційну угоду між громадянським суспільством та державою. Тут варто звернути увагу на досвід Угорщини, яка має односторонню заяву з виразом зобов'язань сторони, яку також слід розглядати як своєрідний договір, що дає початки співпраці між досліджуваними нами інституціями.

Міністерство юстиції Великобританії зазначає, що будь-які механізми посилення участі громадян у демократичних процесах та зміцнення довіри досягатимуть своєї мети лише якщо вони відповідатимуть наступним критеріям:

- 1) враховують інтереси відповідних груп населення. Для цього вони повинні вважатися корисними, а їхні учасники – почуватися краще інформованими в результаті їх застосування;

2) забезпечують максимально широке представництво і доступність, залучення широких верств населення і участь у процесі пропорційного зрізу відповідних аудиторій;

3) заслуговують довіри, а отже люди відчують свою значущість. Для цього має існувати та ефективно виконуватися дієвий об'єктивний стандарт застосування механізмів залучення громадськості до обговорення питань національної політики: повинен існувати зворотний зв'язок з учасниками обговорень і обов'язкова оцінка результатів на відповідному рівні;

4) відкритість і прозорість: учасники повинні заздалегідь знати можливий ступінь свого впливу, і як уряд рахуватиметься з їхніми висновками. Повинно існувати взаєморозуміння щодо того, коли і як будуть застосовуватися ці механізми;

5) системний характер та інтегрованість у процес формування політики, інакше люди вважатимуть їх рекламним трюком, який підриває легітимність процесу;

6) відповідають фундаментальним принципам представницької демократії. Уряд і парламент повинні й надалі залишати певний простір для врахування ефекту від будь-яких змін у політиці – зокрема там, де помітно зростуть потреби в ресурсах. Уряд вважає вкрай важливим, щоб ці механізми доповнювали собою, а не ставили під сумнів верховенство нашої системи представницької демократії, і повинно існувати чітке розуміння співвідношення цих механізмів із розглядом питань у парламент [32, с.335].

Цікавим є закордонний досвід залучення громадян до управління розвитком громади.

Варшава 2030. Партисипаційне створення Стратегії розвитку міста (Варшава, Польща).

На розробку цієї стратегії знадобилося два з половиною роки, оскільки від початку роботи на кожному етапі жителі, підприємці та представники різних організацій брали участь у розробці ідей для подальшого розвитку міста.

Процес побудови стратегії від початку до кінця був партисипаційним. Деякі спостерігачі навіть називали його «консультаційними».

Перші засади роботи над стратегією були сформульовані в указі міського голови Варшави (№ 1249/2015 із змінами та доповненнями). Він визначив організаційну структуру: було створено керівний комітет з оновлення стратегії, який складався з керівників відділів міськради під головуванням заступника міського голови Варшави, відповідального за стратегію; редакційну колегію з оновлення стратегії у складі співробітників адміністрації, відповідальних за формулювання тез стратегій на основі зібраних заяв та рекомендацій; п'ять робочих груп: соціальна, економічна, просторова, системна та районна.

Крім того, підтримку надавала група експертів: провідний експерт із соціальних, економічних і питань просторового планування), основні принципи здійснення цього процесу та макет документа, який мав бути створений в результаті роботи.

Указ був своєрідною декларацією відкритості щодо побудови стратегій у діалозі з мешканцями. Завдяки йому, організатори діяльності іноді могли здійснювати нетрадиційні та непопулярні заходи в різних сферах. Водночас це дозволяло гнучко планувати весь процес і формувати окремі етапи роботи так, щоби вони відповідали на нові можливості (наприклад, можливість використання зустрічей, організованих щодо інших проєктів) та на зворотний зв'язок від різних середовищ.

Для більшості жителів Стратегія розвитку міста є поняттям невідомим та абстрактним, як і засади цього документа, тобто планування на високому рівні узагальнення та в далекому часовому горизонті. Тому залучення місцевої громади до роботи над стратегією вимагало насамперед інформування про поточну діяльність та її мету.

Основна частина інформаційних заходів проводилася безпосередньо перед і під час окремих етапів цієї роботи над документом. Ці заходи здійснювались у формі інтенсивних інформаційних кампаній, в рамках яких використовувались різні канали комунікації для досягнення різних аудиторій.

Канали комунікації для досягнення різних аудиторій при партисипаційному створенні Стратегії розвитку міста (Варшава, Польща) представлено в табл.1.2.

Таблиця 1.2

Канали комунікації для досягнення різних аудиторій при партисипаційному створенні Стратегії розвитку міста до 2030 року (Варшава, Польща) [65]

№	Канали комунікації	Характеристика
1	Преса	оголошення в загальноміській пресі та її місцевих додатках; оголошення в районній пресі.
2	Радіо	Оголошення на радіо
3	Онлайн-медіа	банери на інформаційних порталах; оголошення на сайтах адміністрацій (загальноміському та сайтах районів міста).
4	Громадський транспорт	рекламні місця в метро, автобусах, трамваях, міській електричці; широкоформатна реклама на станціях метро; оголошення на автобусах
5	Публічний простір	афіші (так звані сітілайти) на зупинках громадського транспорту; афіші, листівки та папки з матеріалами, доступні в офісах мерії, районних офісах, культурних центрах, місцях локальної активності, університетах, театрах, музеях, бібліотеках, книгарнях, кінотеатрах, гастрономах та багатьох інших місцях (розповсюдження матеріалів було в цьому випадку ключовим викликом – фірма доставляла їх до штаб-квартири команди, яка працює над стратегією, а також до районних адміністрацій, звідки працівники розвозили їх до пунктів призначення);
6	Події	листівки, папки та гаджети, що розповсюджуються під час заходів, організованих мерією міста; виступи на різних заходах, наприклад районних зборах щодо бюджету участі;
7	Індивідуальні запрошення	індивідуальні запрошення, надіслані традиційною чи електронною поштою міським депутатам, головам районів та депутатам районних рад, а також навчальним закладам для осіб поважного віку (університетам третього віку), міським активістам, громадським організаціям, комітетам соціального діалогу, університетам та науковим колам, компаніям та установам бізнесового середовища
8	Внутрішні канали комунікації мерії	пропозиції на інтернет-порталі для співробітників адміністрації Portum; інформація в інформаційному бюлетені

Інформаційні кампанії були розроблені та підготовлені на замовлення осіб, безпосередньо відповідальних за стратегію. Робота над стратегією

супроводжувалася навчальними та анімаційними кампаніями, орієнтованими на мешканців.

Серед них були зокрема такі:

- майстер-класи з будівництва для дітей та «Машина Ейнштейна» – події, які мали б показати жителям Варшави, з одного боку, що розвиток міста є складним процесом планування, а з іншого – що лише спільні та узгоджені дії призводять до бажаного результату;
- вуличне дослідження, проведене зокрема відомим тележурналістом, на основі якого підготовлено відеосюжети, що були використані для промоції роботи над стратегією, зокрема в соціальних медіа.

Відоме обличчя та легка форма подачі сприяли залученню аудиторії. Крім того, інформація постійно публікувалася на сайті та на сторінці Варшава-2030 у фейсбуці.

Кожних два тижні розсилався інформаційний бюлетень, який інформував мешканців про перебіг роботи над стратегією та заходи, організовані у зв'язку з цим. Ці канали зв'язку успішно використовуються і надалі, після завершення роботи.

Стратегія залучення молоді (Торонто, Канада) [57].

Стратегія залучення молоді – це план, що має на меті залучити молодь у сфері містобудівних питань. Зокрема для розуміння, які теми найбільш важливі, коли та як залучати молодь до містобудівних бесід, а також як покращити обізнаність молоді у міському будівництві та підвищити рівень їхньої залученості у питаннях містобудування.

Молодь у віці 18-30 років є важливим сегментом населення Торонто. У деяких районах міста вони є демографічною групою, кількість якої зростає найшвидше, і часто стають чинниками зростання економіки та зайнятості. Проте голоси молоді часто відсутні в процесах планування Торонто, де домовласники старше 55 років, як правило, «домінують» у діалозі.

Стратегія залучення молоді спрямована на притягнення більшої кількості голосів молоді до дискусій з міського планування: розуміння того, як і

коли залучати молодь до питань містобудування, а також мобілізації покоління взяти на себе відповідальність та стати активними у питаннях планування.

В основі створення Стратегії була молодіжна дослідницька група з десяти жителів віком 18-29 років. Впродовж інтенсивного дослідницького періоду (п'ять тижнів) команда провела заходи з більш ніж 400 однолітками у понад 15 районах Торонто. Під час консультацій вони використовували різноманітні методи: опитування, pop-up town halls (програма/мобільний додаток, який забезпечує легкий доступ до ключових комунальних послуг у різних кварталах міста) та воркшопи, в результаті чого напрацювали понад 150 сторінок документації.

Ці дослідження стали основою Стратегії, яку розробляли спільно з YRT, команда консультантів та команда муніципалітету.

Основне завдання Стратегії залучення молоді – зробити Торонто найпривабливішим містом у Північній Америці з питань міського планування. Бачення Стратегії – «Майбутнє Торонто, де мобілізується нове покоління молоді для залучення до міського будівництва». Для реалізації цього бачення Стратегія включає дев'ять керівних принципів, чотири зони фокусування (пріоритетні сфери) та 20 заходів. Ці чотири зони фокусування відбивають пріоритети, визначені групою досліджень молоді за допомогою своїх досліджень та семінарів з міською та консультативною групами [57].

Школи та освіта: залучення молоді, яка навчається у школі, допомогла розвинути усвідомлення та зацікавленість у міському плануванні. Формальна освіта відбувалася також за межами класу, у тому числі за допомогою програм розвитку навичок, воркшопів та літніх таборів. Це допомогло підвищити молодіжний потенціал у тих сферах, якими молодь вже цікавиться. Також це спосіб «пов'язати» наявні інтереси молоді з міським плануванням. Включає такі дії: розробка «планів у класах» (PiCs) – освітньої програми для підвищення обізнаності щодо питань та концепцій планування серед молоді; розробка системи визнання або акредитації для шкіл, які беруть участь у програмах PiC;

партнерство з організаціями з розвитку навичок для підвищення молодіжного потенціалу, займаючись питаннями планування.

Просування, залучення та спілкування: більшість процесів взаємодії включали три етапи: просування проєкту або взаємодія (наприклад, мерія або опитування), взаємодія з громадськістю (наприклад, на зустрічах), а також звіт у результаті отриманих відгуків (консультант або командна доповідь).

«Молодіжні хаби (центри)»: Часто молодь вважає за краще спілкуватися та навчати один у одного в місцях як фізичних, так і цифрових, які запускаються спеціально для них. Ці центри – місця, де молодь може зв'язатися зі своїми однолітками, розвивати нові інтереси та займатися місцевими проблемами у своїх громадах. Для цього необхідно: співпрацювати з іншими підрозділами для підтримки молодіжних центрів та молодіжних залів; співпрацювати з іншими відділами, щоб підтримувати поточну перебудову.

Амбасадори «до 30» (представники молоді): представництво є важливим питанням для молоді: вони частіше беруть участь у процесі, якщо бачать іншу молодь на позиціях впливу (наприклад, ведуть процес обговорення питань), оскільки це ознака того, що їхня перспектива цінується і буде почутою. Забезпечення рівноправного представництва молоді для кожного району планування. Створення Стажування фахівця із залучення молоді «30 + U» для сприяння реалізації Стратегії [57].

Висновки до розділу 1

Для успішної участі громадськості необхідні такі умови:

Значна участь громадськості допомагає нарощувати потенціал будь-якої спільноти для конструктивної спільної роботи та вирішення проблем.

Чітка мета та завдання – чітко визначена мета для ролі громадськості у проєкті, яка є реальною, практичною та поділяється зацікавленими сторонами. Спонсорські агентства повинні визначити належний рівень чи ступінь участі громадськості у прийнятті рішення та відповідним чином сформулювати очікування громадськості. Ніхто не виграє, коли агентства обіцяють щодо

участі громадськості більше, ніж вони готові взяти на себе зобов'язання і виконати. Насправді, обіцянки, які неможливо виконати, підірвуть довіру громадськості до процесу участі громадськості.

Чітка структура та процес – чітко визначені правила про те, як здійснюватиметься участь громадськості та як прийматиметься рішення

Реальна можливість впливу – реальна можливість урахування думки громадськості під час ухвалення рішення.

Прихильність до процесу — як керівники, так і співробітники повинні бути віддані всьому спектру дій, необхідних для забезпечення участі громадськості, і бути готовими отримувати та враховувати думки громадськості під час ухвалення рішення.

Інклюзивне та ефективне представництво – звернення до представників усього спектру відповідних інтересів зацікавлених сторін, незалежно від раси, кольору шкіри, національного походження, сексуальної орієнтації чи доходу.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ В ПРИЙНЯТТІ РІШЕНЬ В ВАРКОВИЦЬКІЙ СІЛЬСЬКІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

2.1. Загальний опис Варковицької сільської територіальної громади

Відповідно до абзацу першого пункту 7 розділу V «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» було визначено адміністративні центри та затвердити території територіальних громад Рівненської області в тому числі Варковицької сільської територіальної громади.

Варковицька сільська громада – територіальна громада в Україні, в Дубенському районі Рівненської області. Адміністративний центр – с. Варковичі. Площа громади – 147,8 км², населення – 5438 осіб (2020) [39].

У складі громади 12 сіл:

1. Варковичі
2. Дядьковичі
3. Жорнів
4. Зелений Гай
5. Квітневе
6. Копани
7. Крилів
8. Маяки
9. Нагірне
10. Озеряни
11. Олибів
12. Сатіїв

В табл.2.1. представлено кількість закладів, що утримуються за рахунок бюджету органів місцевого самоврядування в Варковицькій сільській територіальній громаді.

Таблиця 2.1

Кількість закладів, що утримуються за рахунок бюджету органів місцевого самоврядування в Варковицькій сільській територіальній громаді станом на кінець 2021 року

Найменування	Значення показника
закладів загальної середньої освіти I-III ступеня	3
закладів загальної середньої освіти I—II ступеня	1
закладів загальної середньої освіти I ступеня	1
закладів дошкільної освіти	2
закладів культури	13
фельдшерсько-акушерських пунктів	8
амбулаторій, поліклінік	2
станцій швидкої допомоги	1
Разом	31

Джерело: складено відповідно до статичних даних Варковицькій сільській територіальній громаді

Отже, загальна кількість закладів, що утримуються за рахунок бюджету органів місцевого самоврядування складає 31 об'єкт.

В табл.2.2. представлено Доходи сільського бюджету Варковицької сільської територіальної громади станом на кінець 2021 року.

Таблиця 2.2

Доходи сільського бюджету Варковицької сільської ради станом на 2021 рік

Найменування	Усього, тис.грн.
<i>1</i>	<i>2</i>
Податкові надходження	12221,2
<i>Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості</i>	6110,6
<i>Податок та збір на доходи фізичних осіб</i>	6100
<i>Податок на прибуток підприємств</i>	10,6
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	241,7
Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів	239,5
Рентна плата за користування надрами загальнодержавного значення	2,2
Внутрішні податки на товари та послуги	815,1
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції)	162,7
Акцизний податок завезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)	553,5

Продовження табл.2.2

1	2
Місцеві податки та збори, що сплачуються (перераховуються) згідно податковим Кодексом України	5327,7
Податок на майно	2441,5
Єдиний податок	2886,2
Неподаткові надходження	308,9
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності	4,9
Плата за надання адміністративних послуг	4,7
Державне мито	0,2
Власні надходження бюджетних установ	304
Усього доходів (без урахування) міжбюджетних трансфертів	25514
Офіційні трансферти від органів державного управління	28124,6
Дотації з державного бюджету місцевим бюджетам	6988,2
Субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам	19939,9
Дотації з місцевих бюджетів іншим місцевим бюджетам	857,1
Субвенції з місцевих бюджетів іншим місцевим бюджетам	339,4
Разом доходи	81763,2

Джерело: складено відповідно до статичних даних Варковицькій сільській територіальній громаді

Найбільшу частку доходів бюджету Варковицької сільської ради у 2021 складають податкові надходження. На рис.2.1. представлено структуру податкових надходжень у 2021 році.

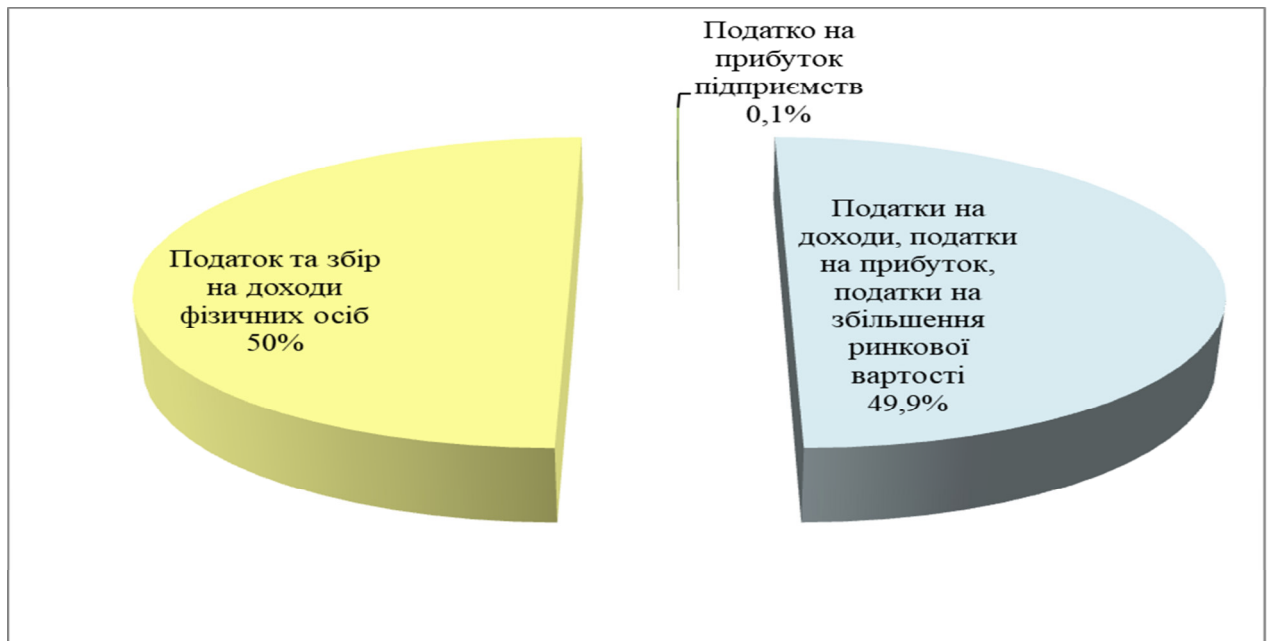

Рис.2.1. Структура податкових надходжень за 2021 рік бюджету Варковицької сільської ради

У 2021 році до бюджету Варковицької сільської ради надійшло: податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості на суму 6110,6 тис.грн., податок та збір на доходи фізичних осіб – 6100 тис.грн., податок на прибуток підприємств 10,6 тис.грн.

Загалом доходи до бюджету склали 81763,2 тис.грн. З них:

Офіційні трансфери від органів державного управління – 28124,6 тис.грн.

Дотації з державного бюджету місцевим бюджета склали 6988,2 тис.грн

Субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам – 19939,9 тис.грн.

Дотації з місцевих бюджетів іншим місцевим бюджетам – 857,1 тис.грн.

Субвенції з місцевих бюджетів іншим місцевим бюджетам – 339,4 тис.грн.

У 2021 році було визначено надати іншу субвенцію Вербській сільській територіальній громаді в сумі 666000 грн, з них:

- на заробітну плату соціальних робітників 266000 грн;
- на утримання відділення стаціонарного догляду для постійного або тимчасового проживання в с.Варковичі 350000 грн;
- на утримання Вербського територіального центру 50000 грн.

На 2021 рік було затверджено розподіл витрат сільського бюджету на реалізацію місцевих регіональних програм у сумі 703068 гривень

В табл.2.4. представлено видатки сільського бюджету за 2021 рік.

Таблиця 2.4.

Видатки сільського бюджету за 2021 рік

Найменування	оплата праці	комунальні послуги та енергоносії	Видатки споживання
Сільська рада	29066,1	2076,3	31142,4
Державне управління на місцеве самоврядування	3750	259,8	4009,8
Освіта	24201,7	1552,1	25753,8
Культура і мистецтво	1114,4	27,9	1142,3
Житлово-комунальне господарство	134,5	236,6	371,1
Соціальний захист та забезпечення	0	0	51,5

На рис.2.2. представлено структура видатків сільського бюджету за 2021 рік.

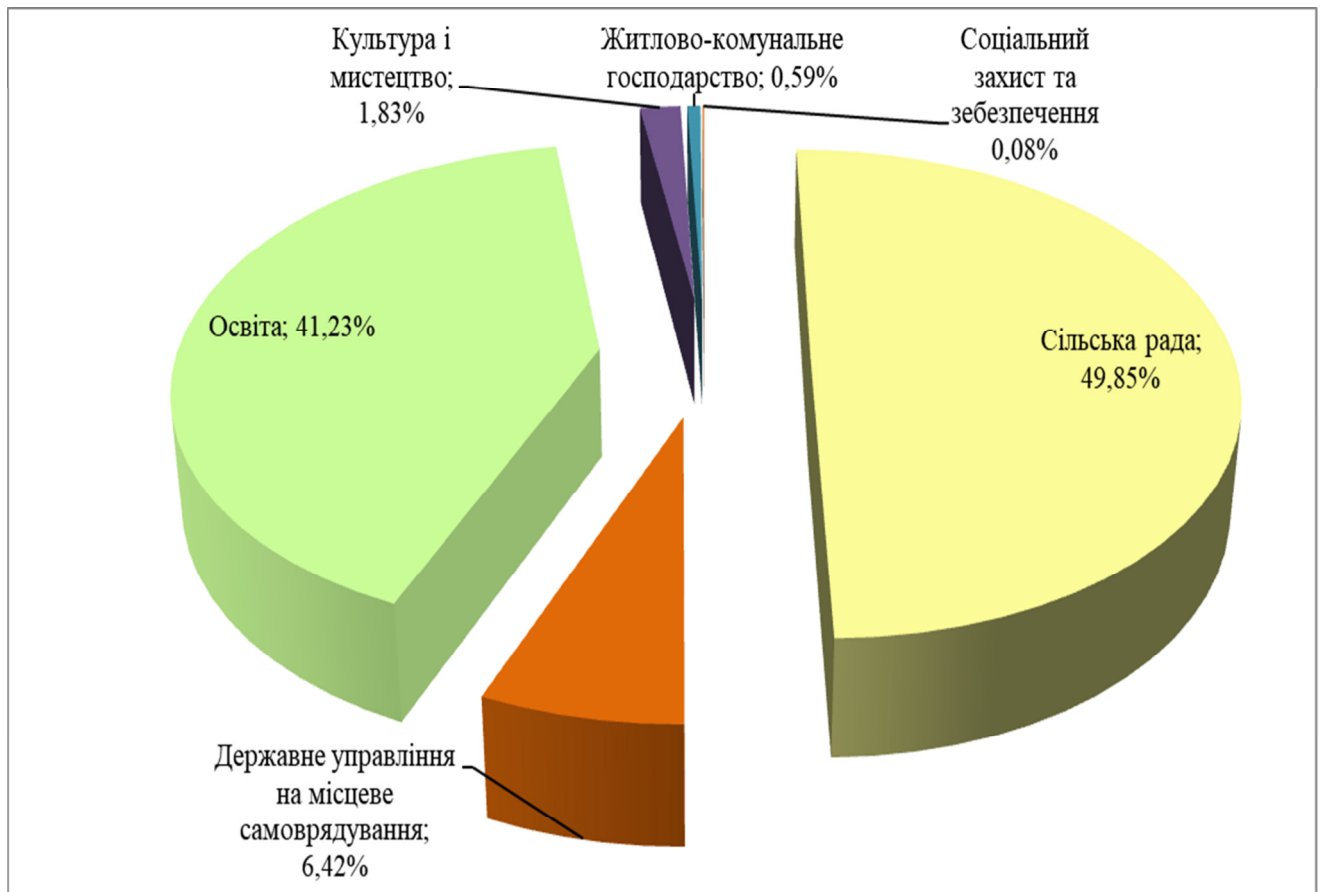

Рис.2.2 Структура видатків Варковицької сільської ради у 2021 році

Отже, найбільша сама видатків була розподілена на сільську раду 29,85% або 31142,4 тис.грн та на освіту 41,23% або 25753,8 тис.грн.

На державне управління на місцеве самоврядування було виділено 4009,8 тис.грн, на культура і мистецтво – 1142,3 тис.грн, на житлово-комунальне господарство видатки склали 371,1 тис.грн, на соціальний захист та забезпечення – 51,5 тис.грн.

Керуючись пунктом 23 частини статті 26 Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», Бюджетним кодексом України, Законом України «Про Державний бюджет України на 2022 рік», за погодженням з постійними комісіями сільської ради було прийнято:

1.Визначено на 2022 рік:

- доходи сільського бюджету Варковицької сільської територіальної громади у сумі: 40928575 гривень, у тому числі, доходи загального фонду сільського бюджету 40624575 гривень та доходи спеціального фонду, сільського бюджету 304000 гривень;
- видатки сільського бюджету на суму 40928575 гривень, у тому числі: видатки загального фонду сільського бюджету 40624575 гривень та видатки спеціального фонду сільського бюджету 304000 гривень;
- оборотний залишок коштів у розмірі 10000 гривень, що становить 0,02
- % від загального фонду сільського фонду;
- резервний фонд сільського бюджету у розмірі 10000 гривень, що становить 0,02%: видатків загального фонду сільського бюджету.

Затверджено бюджетні призначення головним розпорядникам коштів районного бюджету на 2022 рік у розрізі відповідальних виконавців за бюджетними програмами.

Встановлено, що у загальному фонді сільського бюджету на 2022 рік:

1) до доходів загального фонду бюджету належать доходи, визначені статтями 64 Бюджетного кодексу України, та трансферти, визначені статтями 97 та 101 Бюджетного кодексу України(крім субвенцій, визначених статтею 69-1 та частиною першою статті 71 Бюджетного кодексу України;

2) джерелами формування у частині фінансування є надходження, визначені статтею 15 Бюджетного кодексу України;

Встановлено, що джерелами формування спеціального фонду сільського бюджету на 2022 рік:

1) у частині доходів є надходження, визначені статтями 69-1 Бюджетного кодексу України;

2) у частині фінансування є надходження, визначені статтею 15 Бюджетного кодексу України.

Визначено на 2022 рік відповідно до статті 55 Бюджетного кодексу України захищеними видатками сільського бюджету видатки загального фонду на:

- оплату праці працівників бюджетних установ;
- нарахування на заробітну плату;
- придбання медикаментів та перев'язувальних матеріалів;
- забезпечення продуктами харчування;
- оплату комунальних послуг та енергоносіїв;
- соціальне забезпечення;
- поточні трансфери місцевим бюджетам;
- оплата послуг з охорони державних(комунальних закладів культури;
- оплату енергосервісу.

2.2. Участь громадськості в Варковицькій сільській територіальній громаді

Аналіз існуючої практики щодо форм участі громадськості у Варковицькій сільській територіальній громаді показав, що формою участі громадськості є інформування. Основу такого інформування врегульовує Порядок забезпечення доступу до публічної інформації.

У відповідності до Порядку забезпечення доступу до публічної інформації в Варковицькій сільській територіальній громаді доступ до інформації забезпечується шляхом оприлюднення інформації, зокрема, на офіційному веб-сайті в мережі Інтернет; на інформаційних стендах; будь-яким іншим способом, а також шляхом надання інформації за запитами на інформацію.

Важливою формою участі громадськості у місцевому самоврядуванні у Варковицькій сільській територіальній громаді через інформування є звіт голови ради.

Інформування мешканців Варковицькій сільській територіальній громади є формою участі громадян, яка має обмежений рівень їх участі (впливовості)). Так, інформування громади, здійснюване через звіт голови, констатує факт здійснення селищною радою громади множини заходів щодо соціального

захисту громади, управління житлово-комунальним господарством тощо та витрачених на це ресурсів. Має місце повноцінна комунікація з мешканцями Варковицькій сільській територіальній громади щодо вказаних вище дій, однак ці дії реалізуються односторонньо селищною радою.

До сучасних форм прямої демократії належать Електронні петиції. З метою розширення можливостей реалізації прав громадян на звернення.

Формою прямої демократії та участі громадян в місцевому самоврядуванні є консультації з громадськістю. Консультації з громадськістю мають свої позитивні сторони як для органу місцевого самоврядування, так і для населення. Для громадян Варковицькій сільській територіальній громади консультації: надають право членам громади брати участь у вирішенні питань свого населеного пункту, можливість вільно отримувати інформацію про діяльність місцевої ради та посадових осіб місцевого самоврядування, надавати свої пропозиції та зауваження до проектів рішень.

Для Варковицькій сільській територіальній громади консультації з громадськістю: дозволяють залучати громадських експертів до вирішення проблем місцевого значення, враховуючи потреби громадян під час розроблення рішень, тим самим підвищуючи рівень довіри населення.

Виконавчий комітет Варковицької сільської ради повідомляє, що за I квартал 2021 року до виконкому надійшло 195 звернень, в яких порушено 195 питань. В тому числі: 172 письмові звернення та 23 звернення на особистому прийомі сільського голови і секретаря.

Протягом I кварталу 2021 року 4 виїзні прийоми громадян, з них: 3 в с.Озеряни та 1 в с.Сатиїв

Основна кількість звернень стосується земельних відносин (140), соціального захисту (16), комунального господарства (12), забезпечення дотримання законності ... (10) та ін..

Всі звернення на сьогоднішній день є актуальними і потребують позитивного вирішення.

Звернення розглядаються по мірі надходжень , в терміни згідно чинного законодавства. Про прийнятті рішення заявники повідомляються в письмовій або усній формах . При потребі видаються виписки рішень на руки заявникам.

Скарг на роботу органів виконавчої влади, щодо роботи із зверненнями, не поступало.

Положенням про публічні консультації в Варковицькій сільській територіальній громаді залежно від теми консультацій та потенційно зацікавлених сторін. Вони проводяться, як мінімум, у двох формах із тих, що зазначені нижче:

- відкриті консультативні зустрічі з мешканцями;
- семінари-практикуми для зацікавлених сторін, спрямовані на пошук рішень;
- громадські слухання та обговорення;
- виїзні наради (вихід на географічне місце об'єкта, що є предметом консультацій, представлення проекту на місці);
- онлайн-консультації (соціальні мережі, вебсайт, надсилання на електронну пошту, використання інших онлайн-ресурсів);
- опитування, соціологічні дослідження, вивчення громадської думки;
- інші форми консультацій, що не суперечать нормам чинного законодавства України.

Формою участі мешканців громади у місцевому самоврядуванні є вивчення і врахування їх думки в процесі формування напрямів місцевого розвитку. Для цього була сформована анкета-дослідження умов життя та якості громадських послуг в Варковицькій сільській територіальній громаді. Первинною метою дослідження стало визначення чинників, які впливають на збалансований місцевий розвиток. Дослідження зосереджувалось на: чинниках, які впливають на якість життя людей; послугах, які надаються інституціями місцевого самоврядування.

Безпосередньо реалізувати визначені законом права на громадську участь практично неможливо. Однак, головне, щоб результатом використання форм участі мешканців Варковицькій сільській територіальній громади у місцевому самоврядуванні були:

- забезпечення нормативного регулювання процесу реалізації механізму участі – як задля того, аби захистити саме право на участь, так і задля недопущення зловживання ним на шкоду громади;

- встановлення послідовної й чіткої процедури форм участі мешканців Варковицькій сільській територіальній громади у місцевому самоврядуванні (врегульовуються регламентами);

- визначення дійових осіб процесу такої участі (мешканці громади та ін.) та їхніх ролей у цьому процесі (врегульовуються регламентами);

- захист дійових осіб від взаємного диктату – через процедурні приписи та поетапність процесу в часі. Використання форм участі мешканців Варковицькій сільській територіальній громади у місцевому самоврядуванні повинно відображатися у практиці роботи Варковицькій сільській територіальній громаді.

З початком війни в Україні, в Варковицькій сільській територіальній громаді участь громадськості проявилась у створенні Територіальної оборони громади.

Особа, яка виявила бажання стати членом добровольчого формування, подає заяву на ім'я командира добровольчого формування. У заяві зазначається прізвище та ім'я особи, місце реєстрації та фактичного проживання, інформація про освіту, інформація про місце роботи або вид діяльності, інформація про військово-облікову спеціальність (за наявності), обґрунтування бажання стати членом добровольчого формування.

До заяви додаються:

1. копія документа, що посвідчує особу;
2. копія військово-облікового документа (обов'язково для чоловіків та за наявності в жінок);

3. медична довідка для отримання дозволу (ліцензії) на об'єкт дозвільної системи за формою 127/о;

4. копія документа, що містить відомості про унікальний номер запису у Єдиному державному демографічному реєстрі (пункт 19 Положення № 1449).

Документи, які додаються до заяви особи, яка виявила бажання стати членом добровольчого формування, та можуть бути отримані шляхом інформаційної взаємодії, подаються відповідними центральними органами виконавчої влади і місцевими держадміністраціями у порядку, визначеному Положенням про електронну взаємодію електронних інформаційних ресурсів, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2016 року № 606 «Деякі питання електронної взаємодії електронних інформаційних ресурсів».

Командир добровольчого формування ухвалює рішення про зарахування до членства у добровольчому формуванні протягом семи робочих днів або надає особі обґрунтовану відмову в зарахуванні до членства.

Контракт добровольця територіальної оборони укладається між командиром добровольчого формування та особою, яка подала заяву щодо членства в добровольчому формуванні строком на три роки. Форма контракту добровольця територіальної оборони затверджена наказом Міноборони від 07 березня 2022 року № 84.

Контракт добровольця територіальної оборони укладається в чотирьох примірниках. Примірники контракту добровольця територіальної оборони надаються члену добровольчого формування, командирі військової частини Сил територіальної оборони Збройних Сил, командирі добровольчого формування та керівнику територіального центру комплектування та соціальної підтримки (пункт 21 Положення № 1449).

Облік громадян України, які уклали контракт добровольця територіальної оборони, ведеться територіальним центром комплектування та соціальної підтримки за територіальним принципом. Командир добровольчого формування веде іменний список добровольчого формування.

Громадяни України, які не проходили військової служби у Збройних Силах, служби в інших військових формуваннях чи служби в правоохоронних органах, зараховуються до членства в добровольчому формуванні після складення ними такої присяги добровольця територіальної оборони (пункт 25 Положення № 1449).

Керівник району територіальної оборони на підставі отриманої від керівника штабу району територіальної оборони заяви про видачу посвідчень добровольцям територіальної оборони та доданих до неї примірників укладених контрактів добровольців територіальної оборони протягом 30 діб організовує опрацювання та видачу посвідчень за встановленою формою.

Посвідчення є документом, що посвідчує особу добровольця територіальної оборони та визначає належність його власника до виконання військово-цивільного обов'язку в межах території територіальної громади (пункт 27 Положення № 1449).

Підставами припинення контракту добровольця територіальної оборони можуть бути:

- закінчення строку контракту;
- порушення умов контракту добровольця територіальної оборони або присяги добровольця територіальної оборони;
- заява добровольця територіальної оборони про припинення контракту;
- призов (прийняття) на військову службу;
- укладення контракту про проходження служби у військовому резерві Збройних Сил або інших утворених відповідно до закону військових формуваннях, служби в правоохоронних органах;
- укладення контракту про проходження служби в державному органі спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України;
- незадовільний стан здоров'я добровольця територіальної оборони;

— наявність громадянства іншої держави.

У випадку порушення умов контракту добровольця територіальної оборони або присяги добровольця територіальної оборони командир добровольчого формування припиняє контракт добровольця територіальної оборони. Підставою для припинення контракту також є вмотивоване звернення голови територіальної громади або командира відповідної військової частини Сил територіальної оборони Збройних Сил. Контракт добровольця територіальної оборони вважається припиненим з моменту ухвалення відповідного рішення командиром добровольчого формування, про що в одноденний строк повідомляється добровольцю.

У випадку подання письмової заяви членом добровольчого формування з вимогою розірвання контракту добровольця територіальної оборони його повноваження припиняються з моменту прийняття рішення командира добровольчого формування на підставі поданої заяви. Про надходження такої заяви командир добровольчого формування невідкладно інформує командира військової частини Сил територіальної оборони Збройних Сил та керівника територіального центру комплектування та соціальної підтримки.

Припинення контракту добровольця територіальної оборони має наслідком припинення членства в добровольчому формуванні.

Права та гарантії добровольців територіальної оборони:

1. Члени добровольчих формувань територіальних громад мають право застосовувати під час виконання завдань територіальної оборони особисту мисливську зброю, стрілецьку зброю, інші види озброєння та боєприпаси до них у Порядку застосування членами добровольчих формувань територіальних громад особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боєприпасів до них під час виконання завдань територіальної оборони, затвердженому Кабінетом Міністрів України від 29 грудня 2021 року № 1448.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 05 квітня 2022 року № 403 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1448», якою врегульовано питання застосування членами

добровольчих формувань територіальних громад стрілецької зброї, артилерійського озброєння, ракетних системи та ін.: стрілецька зброя — вогнепальна, пневматична ствольна зброя для стрільби кулями або іншими видами патронів;

інші види озброєння — артилерійське озброєння, ракетні системи (комплекси), керовані (некеровані) ракети та їх складові частини, комплекси (установки) для їх запуску та складові частини до них, засоби керування зброєю (вогнем), системи дистанційного керування ракетами, обладнання для транспортування і обслуговування ракет, гранатомети, вогнемети, міни, гранати.

2. На членів добровольчих формувань територіальних громад під час їх участі у заходах підготовки добровольчих формувань територіальних громад, а також виконання ними завдань територіальної оборони поширюються гарантії соціального і правового захисту, передбачені Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

3. На осіб, які входять до складу добровольчих формувань територіальних громад (яким надано статус учасника бойових дій) та приймають безпосередню участь у здійсненні заходів, необхідних для забезпечення оборони України, надано право на призначення дострокової пенсії за віком після досягнення чоловіками 55 років, жінками - 50 років та за наявності страхового стажу не менше 25 років у чоловіків і не менше 20 років у жінок (зміни до статті 115 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» набрали чинності 21 березня 2022 року відповідно до Закону України від 15 березня 2022 року № 2121-IX).

4. Відповідно до частини першої статті 119 Кодексу законів про працю України на час виконання державних або громадських обов'язків, якщо за чинним законодавством України ці обов'язки можуть здійснюватися у робочий час, працівникам гарантується збереження місця роботи (посади) і середнього заробітку.

Враховуючи специфіку служби в територіальній обороні, яка може передбачати не постійне, а періодичне залучення працівника до виконання своїх обов'язків, вважаємо, що роботодавцю не потрібно в обов'язковому порядку видавати наказ про увільнення працівника від виконання роботи за трудовим договором. В кожному конкретному випадку слід виходити із рівня залучення працівника до участі в територіальній обороні, кількості робочого часу, який витрачає працівник на цю діяльність та ефективність і можливість виконання його обов'язків за трудовим договором. При цьому на час виконання працівниками обов'язків з територіальної оборони у робочий час їм гарантується збереження місця роботи (посади) і середнього заробітку.

Документами, що підтверджують участь в територіальній обороні є контракт добровольця територіальної оборони.

5. У разі смерті (загибелі), встановлення інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності, що настали у зв'язку з виконанням завдань руху опору, особи, які на добровільній та конфіденційній основі залучені до виконання завдань руху опору, або члени їх сімей мають право на призначення та виплату одноразової грошової допомоги, медичне забезпечення в розмірах і порядку, визначених для співробітників кадрового складу Сил спеціальних операцій Збройних Сил України.

На основі проведеного пілотного дослідження шляхом опитування представників органів місцевого самоврядування виокремлено наступні виклики, пов'язані із організацією територіальної оборони:

1. Тривалість процедури офіційного затвердження сил спротиву не дозволяла швидко мобілізувати осіб. Належне юридичне закріплення територіальної оборони вимагає довготривалого процесу – від ініціювання з нижчого рівня до затвердження на рівні центральної влади. Це вплинуло на інші проблеми, з якими зіштовхнулися громади в організації сил спротиву на своїх територіях.

2. Системність координації діяльності добровольчих батальйонів, військових адміністрації, правоохоронних органів. Зокрема, у деяких областях

створено незліченна кількість блокпостів, які виконують роль як спостережні, проте діють як добровольчі формування. Така некоординована діяльність впливає на логістику для доставки гуманітарної допомоги та інші транспортні потреби мешканців. Наприклад, станом на 10 березня 2022 року на Львівщині встановлено 544 блокпости. Їхню кількість зменшать до 100, оскільки більшість із них збудовані самовільно та перешкоджають руху екстрених служб та гуманітарних вантажів. Таке упорядкування є важливим на території тих областей, які знаходяться далеко в тилу, адже їхня роль у період воєнного стану – якісно та швидко доставляти необхідні харчі, ліки та амуніцію українцям та воїнам у регіони, де триває активна боротьба з агресором.

3. Ідентифікація певних груп як добровольчих формувань. Офіційне затвердження добровольчих формувань вимагає часового ресурсу, і відповідно добровольчі формування у деяких громадах діють без юридичного закріплення, що викликає труднощі у їхній ідентифікації. Це також ускладнює роботу працівників правоохоронних органів та силових структур. Для цього громадам необхідно погодити посвідчення для бійців добровольчих формувань територіальної оборони, а також карточки на зброю. Адже посвідчення буде підтверджувати те, що особа дійсно входить до складу добровольчих формувань територіальної оборони та має право носити зброю і виконувати завдання (наприклад, охороняти об'єкти, патрулювати тощо).

4. У повному обсязі територіальна оборона у регіонах була сформована у середньому в кінці лютого-початку березня, тобто у період бойових дій. На цьому етапі громади зіштовхнулися із проблемою забезпечення всім необхідним озброєнням, швидкого розподілу завдань, організації навчання для добровольців та видачі їм зброї. Для цього необхідно було вносити низку змін до бюджетів громад для закупівлі всіх матеріально-технічних засобів та мобілізувати сили в тилу, зокрема волонтерські.

5. Забезпечення приміщенням для розміщення підрозділів територіальної оборони. Представники органів місцевого самоврядування зазначали про те, що на місцях виникали труднощі як з коштами, так і з

розміщенням підрозділів тероборони у посиленому режимі на початку війни. Адже деякі приміщення громад вимагали ремонту та великих капіталовкладень.

6. Порядок організації, забезпечення та проведення підготовки добровольчих формувань територіальних громад до виконання завдань територіальної оборони передбачає навчання осіб. І це очевидно, оскільки добровольчі групи формуються із цивільних осіб, які не мають військового досвіду. Підготовка членів добровольчих формувань здійснюється на добровільній основі у визначений час. Індивідуальна підготовка проводиться за предметами навчання з членами добровольчих формувань. Колективна підготовка (забезпечення злагоджених дій добровольчих формувань) здійснюється безпосередньо командиром добровольчого формування за територіальним принципом. Після завершення колективної підготовки проводиться тактичне навчання. Деякі регіони, які укомплектували територіальну оборону у повному обсязі у період війни, визначали місця, де мали проводитися такі навчання. І вони організовувалися паралельно із процедурою юридичного закріплення цих формувань. Тобто громада, яка хотіла сформувати свій добровольчий батальйон, подавала списки і зв'язувалася безпосередньо із керівником територіальної оборони. Ті особи, які вступали до лав добровольчих формувань, залучалися до навчання, незважаючи на відсутність офіційного членства у цих формуваннях.

7. Забезпечення добровольчих батальйонів зброєю. Процедура офіційного затвердження та узаконення добровольчих батальйонів є необхідною для передачі зброї на місця. Проте на рівні громад виникали труднощі в отриманні зброї, зокрема її видавали у ті регіони, де ситуація загострена та ведуться бойові дії. Тому у деяких областях повне комплектування добровольчих батальйонів відбувалося силами самих мешканців громади, які мали власну зброю, та волонтерськими організаціями.

8. Соціальні гарантії для добровольців. На членів добровольчих формувань під час їх участі у заходах підготовки добровольчих формувань, а також виконання ними завдань територіальної оборони поширюються гарантії

соціального і правового захисту, які передбачені ЗУ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». І право на таку допомогу має родина військовослужбовця і родина добровольця, який уклав контракт. Норми КЗпП також передбачають, що на час виконання державних або громадських обов'язків, якщо за чинним законодавством України ці обов'язки можуть здійснюватися у робочий час, працівникам гарантується збереження місця роботи, посади і середнього заробітку. Таким чином, на час виконання завдань територіальної оборони зберігається місце роботи і надаються соціальні гарантії. Знову ж таки, у деяких громадах створені самовільні добровольчі формування, які допомагають правоохоронним органам підтримувати правопорядок, охороняти об'єкти інфраструктури тощо. Якщо такі громадяни не укладали контракти у підрозділі добровольчих формувань територіальних громад, гарантії, передбачені законодавством, на них не поширюються. Проте представники органів місцевого самоврядування зазначали, що спостерігаються практики, коли роботодавці самостійно приймали рішення про збереження за добровольцями місця роботи та заробітку. Навіть якщо цей доброволець не уклав контракт, але долучається до оборони своєї території.

Звичайно, створення сил територіальної оборони громад є допоміжною силою до Збройних Сил України. Функції цих сил є як превентивними, так і оборонними. Адже, по-перше, розгортання територіальної оборони є одним із способів запобігання зовнішній агресії, оскільки українська армія готова до раптового вторгнення у певний регіон. По-друге, територіальна оборона впливає на підтримку і контроль порядку та безпеки в тилу, адже кожне місто, селище, село стає захищеним. Це дозволяє концентрувати сили армії на пріоритетних напрямках, що створює нову якість оборони, адже сотні тисяч цивільних громадян підготовлені і можуть захищати свої території.

Сама процедура формування територіальної оборони, яка закріплена законодавчо, є чіткою та розподіленою на етапи, адже передбачає залучення як

військових, так і цивільних осіб. Проте на практиці громади зіштовхуються із труднощами у реалізації цієї процедури.

Тому це вимагає рішень, що повинні супроводжуватися чітким розподілом обов'язків на рівні органів місцевого самоврядування, військових адміністрацій, центральних органів влади.

Ті регіони, де не ведуться активні бойові дії, налагодили систему координації саме таким шляхом – лінія управління вибудувалася обласними військовими адміністраціями, які координують виконання правових заходів воєнного стану у регіоні. Відповідно, такий підхід сприяв вирішенню проблем, що стосуються реалізації сил спротиву у громадах:

1. узгоджено механізм оперативного проходження особами всіх необхідних перевірок для вступу до територіальної оборони;
2. відбувається системна співпраця та постійна комунікація сільських, селищних, міських голів громад із керівниками військових адміністрацій, адже саме громади на своєму рівні ініціюють створення добровольчих формувань;
3. створено волонтерські штаби. Волонтери проводять активну діяльність щодо забезпечення територіальної оборони всім необхідним: харчовими продуктами, медичними засобами, бронежилетами тощо. Окрім цього, волонтери залучаються до доставки гуманітарної допомоги своїми транспортними засобами;
4. налагоджена співпраця із центральними органами влади та міжнародними партнерами. Зокрема, Міністерство розвитку громад та територій системно ініціюють зустрічі представників органів місцевого самоврядування та обговорюють найбільш критичні проблеми громад у воєнний період. Окрім цього, за підтримки гуманітарного штабу з координації гуманітарної допомоги Офісу Президента України створено платформу Співдія, де передбачено об'єднання волонтерських та державних ініціатив для гуманітарної допомоги в час війни.

2.3. Громадська участь у стратегічному плануванні Варковицької сільської територіальної громади

Залучення різних суб'єктів місцевого розвитку до процесу стратегічного планування структурує і організовує територіальну громаду. За нових умов нового бачення сталого розвитку громади докорінні позитивні зміни якості життя мешканців громад шляхом заміни системи управління, підвищення конкурентоспроможності економіки, інвестиційної привабливості, ефективного використання ресурсів, узгодження інтересів влади, громади та бізнесу, створення максимальної кількості робочих місць за рахунок реалізації переваг конкурентоспроможності громади у порівнянні з періодом до об'єднання стало реальним кроком до подолання таких явищ як недовіра людей у можливість «спільної справи». Це все є серйозним внеском у підвищенні ролі людського потенціалу територіальної влади. Дуже часто залучення громадян до стратегічного планування стає ефективним методом знаходження і використання додаткових місцевих ресурсів. Люди різних професій, віку, політичних поглядів, віросповідання пропонували своє щодо вирішення актуальних питань розвитку спрямовуючи свої зусилля на прийняття виважених рішень щодо пріоритетів та векторів розвитку населених пунктів, у яких вони проживають. Коли люди працюють разом як команда, а не поодинці, то їм під силу реалізувати усе задумане, що стане новим поштовхом та віхою у розвитку інфраструктури та покращення якості життя жителів об'єднаної територіальної громади.

24 грудня 2021 року було розпочато роботи з написання Стратегії розвитку Варковицької територіальної громади на 2022-2027 рік.

Варковицька громада увійшла до числа переможців в конкурсному відборі громад з розробки стратегії розвитку та отримують експертний супровід від U-LEAD.

На сайті Варковицької територіальної громади викладене наступне: «Шановні мешканці та представники бізнесу Варковицької громади! В рамках

розробки Стратегії розвитку Варковицької громади робоча група проводить це опитування для визначення основних проблем, які, на Вашу думку, існують в громаді та перспектив її розвитку у майбутньому. Ваша думка для нас є важливою та обов'язково буде врахована при визначенні пріоритетних завдань та шляхів розвитку Варковицької громади.

Заздалегідь дякуємо за посвячений Вами для всієї громади час, а також за надані рекомендації!

Опитування

бізнесу:

<https://docs.google.com/.../1FAIpQLSffQYq1f0n.../viewform...>

Опитування

мешканців:

<https://docs.google.com/.../1FAIpQLSfzhFHNcC.../viewform...>

Дякуємо за Ваш час і співпрацю!

Ваші відповіді є вкрай важливими для зміцнення та розвитку громади» [39].

Тобто громада активно залучає мешканців та підприємців для розроблення Стратегії розвитку, яка б враховувала всі зацікавлені сторони.

Розглянемо які питання розглядаються для бізнесу, у включення побажань для Стратегії розвитку:

1. Коли було створене Ваше підприємство?
2. Основний власник Вашого підприємства ? (державна, громада, фізичні особи (в т.ч. ФОП), українські Юридичні особи, спільне підприємство).
3. Який характер має Ваш бізнес?
4. Які зміни у збуті Ви очікуєте в 2022 р.?
5. Чи є у Вашому регіоні (відмітьте усі відповідні твердження):
 - основні постачальники сировини/комплектуючих для Вашого підприємства;
 - основні інвестори для Вашого підприємства;
 - інші підприємства чи їх групи, споріднені за профілем виробництва з Вашим підприємством;
 - основний ринок – покупці продукції Вашого підприємства;

– робоча сила, необхідна Вашому підприємству.

6. Скільки працівників з повним робочим днем працювали в 2021 році та працюють в 2022 році на Вашому підприємстві ?

7. Чи Ви відчуваєте нестачу спеціалістів певних специфічних професій, навичок персоналу, які є важливими для майбутнього розвитку Вашого підприємства?

8. Ви плануєте інвестувати у збільшення виробництва продукції (послуг) у громаді?

9. Чи плануєте Ви розширення виробництва зі створенням додаткових потужностей в інших адміністративно-територіальних одиницях району (населених пунктах громади)?

10. Ви плануєте (негайно або в майбутньому) перенести всю чи частину своєї діяльності до іншої громади?

11. Що, на Вашу думку, заважає розвитку громади?

12. Які завдання, на вашу думку, необхідно здійснити для розвитку громади?

13. Які види економічної діяльності є, на вашу думку, пріоритетними для майбутнього розвитку громади?

14. Як би Ви оцінили діяльність органів місцевого самоврядування з розвитку громади за 5-ти бальною системою?

15. Які, на Вашу думку, шляхи покращення зв'язку між жителями та владою?

16. Завершальні коментарі або пропозиції.

Із значених питань для бізнесу можна зробити висновок, що при побудові Стратегії розвитку Варковицької сільської територіальної громади враховується думка бізнесу, адже він є першоджерелом наповнення місцевого бюджету. Саме тому в Стратегії розвитку повинно бути врахований комфортний розвиток бізнесу, підтримка підприємців, залучення додаткових інвестицій для розвитку громади.

Висновки до розділу 2

Варковицька сільська громада – територіальна громада в Україні, в Дубенському районі Рівненської області. Адміністративний центр – с. Варковичі. Площа громади – 147,8 км², населення – 5438 осіб (2020).

У 2020 році до бюджету Варковицької сільської ради надійшло: податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості на суму 6110,6 тис.грн., податок та збір на доходи фізичних осіб – 6100 тис.грн., податок на прибуток підприємств 10,6 тис.грн. Загалом доходи до бюджету склали 81763,2 тис.грн. З них: офіційні трансферти від органів державного управління – 28124,6 тис.грн.; дотації з державного бюджету місцевим бюджетам склали 6988,2 тис.грн.; субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам – 19939,9 тис.грн.; дотації з місцевих бюджетів іншим місцевим бюджетам – 857,1 тис.грн.; субвенції з місцевих бюджетів іншим місцевим бюджетам – 339,4 тис.грн.

Стратегічне планування розвитку територій в об'єднаних територіальних громадах залежить від співпраці місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, організацій громадянського суспільства і громадян певної громади. Місцева влада повинна співпрацювати з громадськістю і відповідати за свої дії, відчуючи контроль і зацікавленість у суспільній роботі.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УЧАСТІ ГРОМАДКОСТІ У ЗДІЙСНЕННІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

3.1. Краудсорсинг як інструмент вирішення місцевих проблем

Ефективна взаємодія між державним і громадським сектором громадянського суспільства можлива завдяки використанню таких інструментів, як краудфандинг і краудсорсинг. Краудсорсинг особливо важливий, коли йдеться про публічні консультації. Проведення громадських консультацій має сприяти підвищенню якості прийняття рішень з важливих питань регіонального та місцевого розвитку з урахуванням громадської думки. Краудфандинг в Україні має перспективу подальшого розвитку. Хоча вона насамперед соціально орієнтована, її розвиток сприятиме формуванню інвестиційної традиції та появі альтернатив банківському фінансуванню.

Термін «краудсорсинг» був введений письменником Джефом Хау (англ. Jeff Howe) і редактором журналу «Wired» Марком Робінсоном (англ. Mark Robinson). Термін «краудсорсинг» у перекладі з англійської мови: «використання колективного розуму». Необхідно залучати громади до процесів прийняття управлінських рішень [61].

Краудсорсинг можна розглядати як специфічну техніку управління соціально-економічним розвитком регіону, де можна визначити пріоритетні напрямки його використання: залучення інвестицій у регіональний розвиток; формування соціально-економічних стратегій розвитку регіону; підтримка та розвиток регіону. регіон малий бізнес в регіоні, створення нових високотехнологічних робочих місць.

Запровадження технологій краудсорсингу та практик краудфандингу може вирішувати важливі завдання громадян і влади: залучення широких мас до процесу прийняття управлінських рішень; участь громадян у розробці важливих краудфандингових проектів; пошук талановитих і творчих груп та

осіб; підвищення обізнаності громадськості і довіра до діяльності влади, гнучка та інноваційна комунікація в організації, підвищення конкурентоспроможності регіону, покращення якості життя людей.

Основними характеристиками використання краудсорсингу в державному управлінні є: некомерційний характер реалізації проекту, орієнтація на вирішення соціальних проблем: спрямованість на подолання економічних, соціально-політичних та культурних обмежень для здобуття соціальних знань; створення умов для відтворення соціального інтелекту та соціального капіталу. Органи державної влади впроваджують методи краудсорсингу, створюючи онлайн-платформи для діалогу між громадянським суспільством та державними органами, використовуючи можливості громадянського суспільства для розширення форм і видів громадянської активності, залучення їх до управління з метою підвищення якості життя. Громадяни, експертні групи, громадські організації здатні ефективніше вирішувати різноманітні соціально-економічні виклики та пропонувати нові шляхи вирішення проблем.

Завдяки інтернету з'явилися різні технології краудсорсингу (табл.3.1.).

Таблиця 3.1.

Ефективні напрями використання технології краудсорсингу

Напрямок	Зміст напрямку	Приклади проєктів
1	2	3
Модернізація, громадська експертиза	Формування стратегічних цілей та задач державної, регіональної і місцевої політики для максимального врахування думки громадян; а також розробка напрямів досягнення поставлених цілей	Проєкт «Розумне місто» – інструмент розвитку партнерства між владою, громадянами та бізнесом (Україна). Йому притаманні унікальність, відкритість та незалежність. Це інтернет-платформа для конструктивної та відповідальної місцевої влади ОТГ та міст. Впроваджуючи «Розумне місто», влада отримує ефективні інструменти виконання своїх функцій, комунікації та співпраці з громадою

Продовження табл.3.1.

1	2	3
Законодавча та нормотворча діяльність	Залучення політичних активістів до обговорення законопроектів для поділу політичних ризиків з громадянським суспільством та підвищення лояльного ставлення населення до діяльності органів державної і місцевої влади	Складання конституції Ісландії за допомогою проекту, створеного в соціальних мережах Facebook, Twitter. Платформа Jolitics.com (Великобританія)
Моніторинг та оцінка	Проекти можуть бути організовані як органами державної влади, так і місцевим співтовариством для оцінки роботи державних службовців, виявлення корупції, вираження своєї згоди чи невдоволення по відношенню до їх діяльності, моніторингу виконання прийнятих рішень на різних рівнях державної влади	Платформа «I Paid a Bribe» (Індія). «Not in my country» (Уганда). Додаток CDDI (Китай)
Самоврядування	Обговорення проблем місцевої громади, формування та організація інтеграційної взаємодії, самостійної діяльності та самообслуговування населення на місцевому рівні	Додаток SeeClickFix (США)
Ініціація соціальних проєктів	Імплементація мережових громадських проєктів, спрямованих на ефективну взаємодію з органами влади на державному, регіональному і місцевому рівнях	«Центр нових медіа та залучення громадян США» (США). «LinkedIn» (Соціальна мережа для пошуку і встановлення ділових контактів. У LinkedIn зареєстровано понад 85 мільйонів користувачів, що представляють 150 галузей з 200 країн, що дає можливість залучити потрібних фахівців до обговорення проблеми (США). «Спільнокошт» – українська платформа для збирання коштів. Завдяки Спільнокошту десятки проєктів вже зібрали гроші на новий бізнес, екологічні та громадські акції, роботу ЗМІ, організацію фестивалів та мистецьких заходів, створення кліпів тощо (Україна)
Робота з великими даними	Збір, обробка та систематизація даних в державних масштабах	Створення оперативних карт у Google Maps про пожежі (США)

Застосування краудсорсингу в публічному управлінні, як правило, здійснюється за допомогою соціальних мереж або діалогових інтернет-майданчиків. Переваги, які дає краудсорсинг:

1. Охоплення великої кількості зацікавлених осіб. Пропонуючи пошук вирішення певного завдання великій групі потенційних виконавців, замовник автоматично досягає широкого охоплення. При цьому його витрати є меншими, ніж за умови оголошення тендеру на виконання певних робіт.

2. Залучення користувачів. Коли людина береться виконувати завдання, обмінюється ідеями, обговорює результати роботи, розповідає про проєкт своїм друзям, вона стає неймовірно мотивованою і політично цінним активом.

3. Отримання великої кількості варіантів досягнення цілі. Сучасні технології дозволяють отримувати варіанти від людей з різних континентів, що представляють різні професії і володіють різним досвідом. Замовник отримує в своє розпорядження сотні, якщо не тисячі варіантів, серед яких він з набагато більшою ймовірністю знайде те, що шукав.

4. Єдино можливий варіант. Більшість громад в Україні є дотаційними. Відповідно багато проблем, які органи місцевого самоврядування повинні вирішувати відповідно до чинного законодавства, відкладаються на потім. Насамперед це стосується благоустрою та розвитку культури. Краудсорсингом отримують безкоштовну допомогу в реалізації проєкту. Крім того, залучення громадян до вирішення певної проблеми може допомогти у пошуку оригінального рішення.

5. Фіксовані терміни. Більшість краудсорсингових проєктів має жорстко обмежені терміни, в межі яких учасники повинні вкластися. Це дозволяє не затягувати з вирішенням проблеми і мати чіткі часові орієнтири.

6. Економія ресурсів, швидкість, доступність, структурованість, участь на добровільних засадах [51, с.10].

У краудсорсингу також є недоліки: краудсорсинг не може бути абсолютно розумним, вигадувати розумні ідеї, вони можуть не бути корисними для справи, так званий «шум»; принцип несправедливої компенсації; якість результатів; підрядники, можливість шахрайство в Інтернеті, хаос і непередбачуваність натовпу.

Краудфандинг – вид краудсорсингу. Термін краудфандинг був вперше введений Джеффом Хоув (Jeff Howe) разом з терміном краудсорсинг в 2006 році.

Краудфандинг часто використовується для фінансування стартап проектів, які є різновидом інноваційних проектів. Наразі не існує єдиного визначення терміну «краудфандинг». Наприклад, у праці «Особливості краудфандингу проектів КІ» Українського культурного фонду дається наступне визначення даного терміну: «краудфандинг – це модель колективного фінансування, яке передбачає акумулювання коштів на продукт, проєкт чи організацію за рахунок численних, зазвичай невеликих сум, зібраних від бекерів. Бекер – це особа чи організація, яка фінансово підтримує проєкт (команду) під час краудфандингової кампанії» [28, с.351].

Краудфандинг – це громадське фінансування або фінансування командою, які об'єднують свої кошти. Це мікрофінансування (старт – апи, малий бізнес, допомога від стихійних лих, підтримка політичних кампаній, створення вільного програмного забезпечення).

Залежно від цілі підтримки виокремлюють такі види краудфандингу:

1. Індивідуальний краудфандинг – спрямований на підтримку конкретної особи (наприклад, громадського діяча, митця, співака), незалежно від його проєктів.

2. Проєктний краудфандинг – спрямований на збір коштів для вирішення конкретної проблеми (завдання) чи задля задоволення потреби в реалізації певного проєкту.

3. Інституційний краудфандинг – спрямований на збір коштів для постійної підтримки конкретної інституції (організації, ініціативи) без прив'язки до команди чи проєктів.

4. Спільнотний (Community Shares), виділений Британською організацією Nesta. Він передбачає створення групи людей – формальної чи неформальної, – які стають співінвесторами проєкту на одноразовій чи постійній основі. Форма фінансування може бути цілковито благодійною (за умови високої соціальної

мотивації надавачів фінансування) або ж більше схожою на краудінвестинг (коли надавачі фінансування очікують примноження вкладеного капіталу) [12, с.121].

Чинники, що спонукають бекерів надавати фінансування:

- 1) привабливість ідеї проєкту;
- 2) якість команди проєкту;
- 3) підтримка конкретного сектору;
- 4) якість опису кампанії (pitch);
- 5) допомога своїй (локальній) спільноті;
- 6) отримання привабливої винагороди;
- 7) бути частиною процесу творення;
- 8) тримати високий відсоток повернення коштів (у разі краудінвестингу);
- 9) податкові пільги.
- 10) підтримка когось із знайомих (друзі, родичі).

Однак, краудфандинг має і певні недоліки та несе свого роду ризики: компанія розкриває свій інноваційний продукт перед кокурентами до запуску його у виробництво та є можливість отримати фінансування і залишити управління компанією у своїх руках.

В Україні відсутнє самостійне регулювання краудфандингової діяльності. На практиці, проєкти зазвичай розміщують на спеціально створеній платформі, власному веб-сайті або facebook сторінці автора проєкту. Юридичне оформлення платформи для запуску збору коштів шляхом краудфандингу складається з таких частин:

1. Оформлення правил платформи, що є публічною пропозицією.
2. Укладення договору між краудплатформою та автором проєкту (договір про наміри на початку збору коштів та укладення договору про надання гранту після збору суми, а у випадку збору як ФОП - укладення договору про спільну діяльність).
3. Укладення договору між краудплатформою та користувачем.
4. Додатково може укладатися договір здійснення приймання платежів.

5. Укладення угоди про конфіденційність, а в разі спрямованості на європейський ринок - GDPR комплаєнс.

Особливості оподаткування: оскільки внески від бекерів не є доходом автора проекту, їх потрібно розглядати як «дарунки» в розумінні Податкового Кодексу України, ставка податку на які буде складати 5% – для коштів від резидентів і 18 % – для коштів від нерезидентів.

За допомогою краудфандингу можливо фінансувати і екологічні проекти. Такі платформи за кордоном вже досягли вагомих результатів, як, наприклад, швейцарська платформа Wemakeit, що допомогла зібрати кошти на проекти: «CO2 — оцінка всіх продуктів харчування» [64]. Це дозволить підвищити обізнаність про наше харчування, бо 30 % викидів парникових газів обумовлені нашим раціоном, або проект «Зупиніть пластик! — Гоа (Індія)». Він підтримує інформаційні кампанії проти забруднення пластиком довкілля, про екологічний туризм, захист морського середовища по всьому штату Гоа в Індії [64]. У практичному посібнику «Фінансування екологічних проектів шляхом краудфандингу: правові аспекти та практика застосування», автор Шуміло О. пропонує блок – схему «Процедура публічного збору благодійних пожертв шляхом краудфандингу», яка стосується саме збору благодійних пожертв для реалізації екологічних проектів, однак, на нашу думку, дана схема може слугувати алгоритмом для фінансування будь-яких інноваційних проектів на краудфандингових платформах. Її суть полягає у наступному.

1. Початок процедури збору благодійних пожертв шляхом краудфандингу.

2. Підготовка автором, проекту для вирішення екологічної проблеми шляхом краудфандингу.

3. Вибір автором проекту краудфандингової платформи, її профілю, % комісії.

4. Перевірка проекту краудфандинговою платформою, укладення договору, оприлюднення.

5. Благодійники надсилають пожертви на краудфандингову платформу.

6. Благодійника надсилаються винагороди за пожертви.

7. Краудфандингова платформа перераховує кошти автору проєкту, що надійшли на рахунок, за вирахуванням комісії (%): в разі не зібрання коштів у визначений термін – грошові кошти повертаються благодійникам, а платформа не отримує комісію.

8. Автор реалізує проєкт та звітує.

9. Закінчення процедури збору благодійних пожертв шляхом краудфандингу.

У питанні застосування краудфандингу та краудсорсингу для стимулювання розвитку регіонів та громад в Україні існує низка проблем, які потребують усунення:

1) відсутність нормативно – правового регулювання з цього питання, а також законодавчо краудфандинг та краудсорсинг не закріплені як форма безпосередньої участі територіальної громади у здійсненні місцевого самоврядування;

2) такі інструменти не користуються високою популярністю у населення;

3) проблемні аспекти збору благодійних внесків у громадських організацій:

- на відміну від благодійних фондів, які вже багато років успішно працюють з онлайнпожертвами, бухгалтери громадських об'єднань не мають великої практики роботи з цим видом платежів, тому мають багато запитань щодо звітності;

- громадські організації не завжди вміють правильно розрекламувати мету збору коштів та відзвітувати про їхнє використання перед своїми благодійниками, які часто бувають не менш вимогливими, ніж міжнародні донори;

- серед українців не сформована звичка жертвувати кошти на діяльність певних громадських організацій, попри те, що вони вже давно і охоче підтримують корисні та цікаві ініціативи через той же «Спільнокошт» та допомагають фінансово онлайн конкретним людям, які опинилися у скрутній

ситуації – наприклад, хворим дітям, людям з інвалідністю чи внутрішньо переміщеним особам.

4) проєкти, які не супроводжуються автором від початку і до завершення, часто не увінчуються успіхом (не отримують продовження).

На рис.3.1. представлено необхідні заходи для впровадження краудфандингу та краудсорсингу у практику регіонального та місцевого управління.

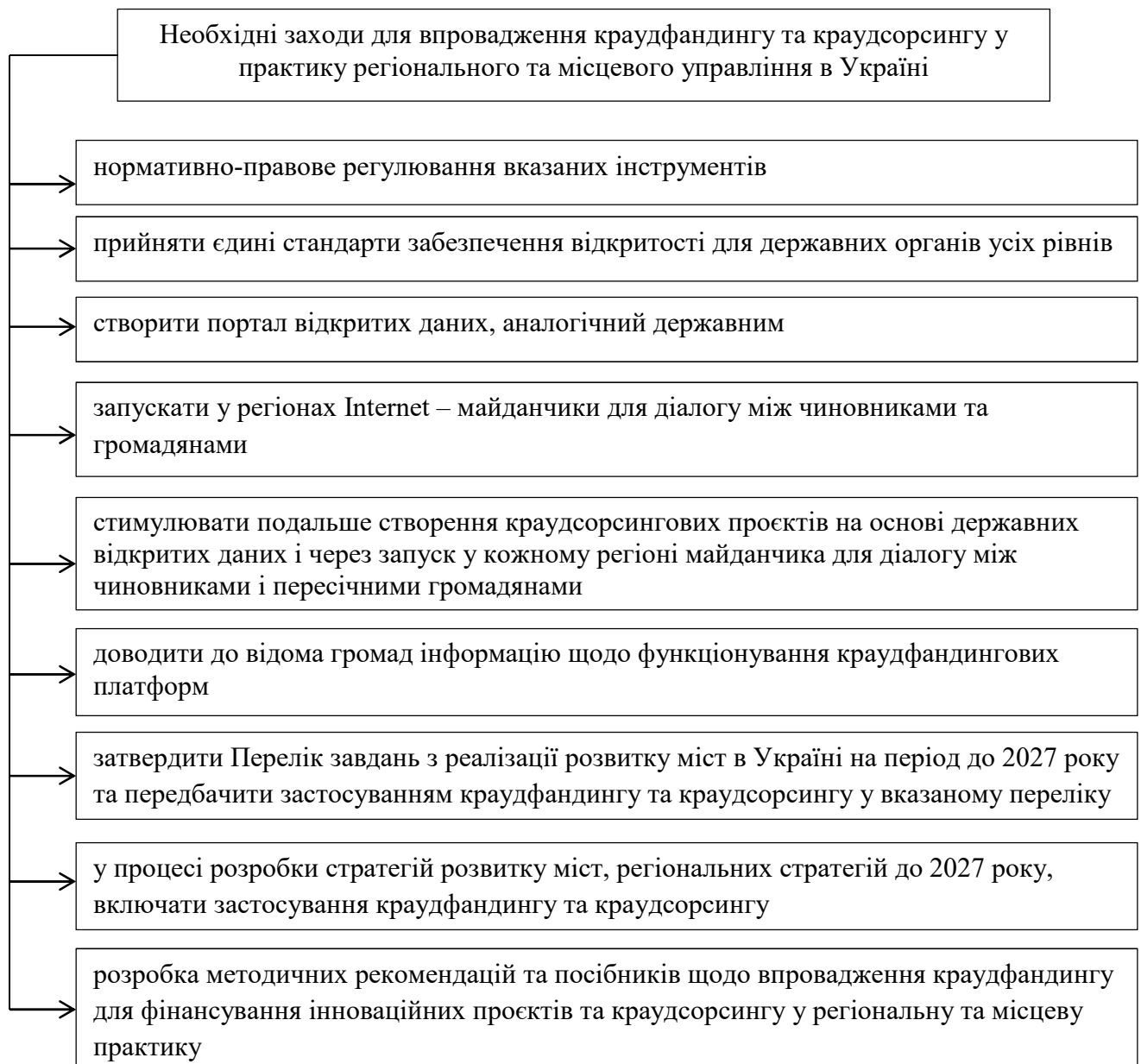

Рис.3.2. Необхідні заходи для впровадження краудфандингу та краудсорсингу у практику регіонального та місцевого управління в Україні

Якщо краудфандинговий проєкт впроваджено, то для успішного його завершення необхідно:

1. Будь-який проєкт, який запускається на платформі, має управлятися його автором від початку до кінця (щоб він був успішно завершений).
2. Важливою є командна робота: чим більше людей співпрацюють на платформі, тим кращий результат.

3.2. Розробка Стратегії розвитку Варковицької сільської територіальної громади

У зв'язку з військовою агресією росії 24 лютого 2022 почалась війна в Україні. На даний час неможливо розробляти Стратегії територіальних громад без врахування Програми розвитку територіальної оборони Варковицької сільської територіальної громади. Тому вважаємо за доцільне більш детально розглянути саме цей напрямок, як один із оперативних цілей Стратегії розвитку Варковицької сільської територіальної громади, адже розвиток громади можливий лише тоді, коли буде забезпечено у повній мірі безпеку даного регіону.

З метою вдосконалення координації дій по забезпеченню спільних заходів державних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, командування військових частин сил територіальної оборони Збройних Сил України, добровольчих формувань територіальної громади Варковицької сільської територіальної громади по забезпеченню заходів, пов'язаних з ефективною реалізацією державної політики з питань організації військової служби, військового обов'язку і територіальної оборони на території Варковицької сільської територіальної громади, керуючись п. 22 ч. 1 ст. 26, ч. 1 ст. 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначимо: затвердити цільову Програму «Сприяння територіальній обороні Варковицької сільської територіальної громади на 2022-2024 роки»

Для розробки даної Програми, вважаємо доцільне залучити громаду, членів територіальної оборони, задля ефективного складання необхідних та нагальних заходів, а також для переліку необхідних питань, які потребують фінансування.

Для початку визначимо існуючі проблеми у Варковицької сільської територіальної громади які потребують оперативного вирішення:

- недостатній рівень підготовки органів управління та у цілому системи управління відповідними заходами в мирний час та особливий період;
- дефіцит необхідних для організації і ведення роботи бланків, інших формалізованих документів, канцелярських товарів;
- невирішеність питань щодо транспортного забезпечення заходів з оповіщення військовозобов'язаних, доставки їх до пунктів збору, військових частин та місць проведення навчань (тренувань) тощо;
- недостатнє фінансове та матеріальне забезпечення підрозділів територіальної оборони;
- невирішеність фінансування питань створення та існування добровольчих формувань територіальної громади Варковицької сільської територіальної громади.

Вирішенню зазначених проблем можуть сприяти тільки організовані спільні дії державних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та органів військового управління, за умови фінансового забезпечення заходів через відповідну цільову програму.

Метою Програми є створення належних умов для виконання завдань за призначенням окремим батальйоном територіальної оборони Варковицької сільської територіальної громади, підвищення рівня громадської безпеки і порядку, розвиток інфраструктури та підтримка громадських ініціатив у сфері безпеки, організація руху опору та підготовки громадян України до національного спротиву, фінансування заходів територіальної оборони (далі – заходи національного спротиву) місцевого значення.

З метою розв'язання визначених у Програмі проблем необхідно забезпечити:

- обладнання пункту постійної дислокації для окремого батальйону територіальної оборони Варковицької сільської територіальної громади;

- створення сприятливих умов для належної підготовки у мирний час особового складу окремого батальйону територіальної оборони Варковицької сільської територіальної громади до виконання завдань за призначенням шляхом виконання заходів повсякденної діяльності, постійного підтримання бойової та мобілізаційної готовності, проведення навчань та тренувань з практичного відпрацювання навичок бойової підготовки;

- створення військового резерву людських ресурсів, призначеного для комплектування підрозділів Сил територіальної оборони Варковицької сільської територіальної громади;

- матеріально-технічне забезпечення потреб особового складу окремого батальйону територіальної оборони Варковицької сільської територіальної громади;

- всебічне сприяння діяльності добровольчих формувань територіальної громади Варковицької сільської ради щодо організації руху опору та підготовки громадян України до національного спротиву.

Основними завданнями і заходами Програми є:

- координація зусиль місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, органів військового управління в забезпеченні ефективної реалізації державної політики у сфері обороноздатності держави в частині організації територіальної оборони міста;

- комплексне вивчення і розв'язання проблем, пов'язаних із здійсненням заходів територіальної оборони;

- матеріально-технічне забезпечення заходів національного спротиву місцевого значення;

- сприяння діяльності добровольчих формувань територіальної громади Варковицької сільської територіальної громади щодо організації руху опору та підготовки громадян України до національного спротиву;

- військово-патріотичне виховання населення, прищеплення почуття особистої відповідальності за захист Батьківщини.

В табл.3.2. наведено Заходи з реалізації Програми «Сприяння територіальній обороні Варковицької сільської територіальної громади».

Таблиця 3.2

Заходи з реалізації Програми «Сприяння територіальній обороні
Варковицької сільської територіальної громади» на 2022 рік

№	Зміст заходу	Виконавці	Загальні обсяги фінансування (тис.грн.)
1	2	3	4
1	Придбання продуктів харчування, медикаментів, лікарських засобів, перев'язувальних матеріалів, засобів радіозв'язку, основних засобів, предметів та матеріалів для підрозділів територіальної оборони, добровольчих формувань територіальної оборони, сил опору, внутрішньо переміщених осіб та населення, в тому числі створення запасів.	Виконавчий комітет, департаменти, управління, відділи, комунальні підприємства	700
2	Придбання предметів та матеріалів для облаштування об'єктів для підрозділів територіальної оборони, добровольчих формувань територіальної оборони, сил опору у пунктах дислокації, блок-постів, функціонування об'єктів критичної інфраструктури, захисних споруд, вогневих позицій.	Виконавчий комітет департаменти, управління, відділи, комунальні підприємства	650
3	Забезпечення перевезення особового складу підрозділів територіальної оборони, добровольчих формувань територіальної оборони, сил опору, резервістів, військових, поліції, працівників критичної інфраструктури до місць виконання практичних дій, в тому числі придбання паливно – мастильних матеріалів та оплата електроенергії	Виконавчий комітет, управління транспорту та зв'язку, комунальні підприємства	480

Продовження табл.3.2.

1	2	3	4
4	Забезпечення освітлення для нічного патрулювання територіальною обороною, поліцією (оплата електроенергії)	Виконавчий комітет комунальні підприємства	987
5	Придбання вживаних транспортних засобів для потреб територіальної оборони, добровольчих формувань територіальної оборони, сил опору	Виконавчий комітет комунальні підприємства	2050
7	Придбання військового спорядження (касок, бронежилетів, розгрузочні жилети тощо) для потреб територіальної оборони, добровольчих формувань територіальної оборони, сил опору	Виконавчий комітет	1500
Разом			6367

Фінансування Програми здійснюється за рахунок коштів місцевого бюджету Варковицької селищної ради та інших джерел, не заборонених законодавством. Найбільш розповсюдженим є фінансування за рахунок волонтерських організацій.

Виконання Програми сприятиме:

- активізації діяльності органів місцевого самоврядування, пов'язаної з організацією територіальної оборони, удосконаленню механізму координації роботи;

- сприянню діяльності окремого батальйону територіальної оборони Варковицької сільської територіальної громади;

- сприянню діяльності добровольчих формувань територіальної громади Варковицької сільської територіальної громади щодо організації руху опору та підготовки громадян України до національного спротиву.

Органом управління Програмою є виконавчий комітет Варковицької сільської територіальної громади, який, в межах повноважень, здійснює координацію і контроль за ходом виконання Програми.

Контроль за використанням бюджетних коштів, спрямованих на забезпечення виконання Програми, здійснюватиме постійна комісія з питань планування, бюджету, фінансів та децентралізації.

Участь громадськості Варковицької селищної ради в реалізації вищезазначеної Програми повинна проявитись активно у таких напрямках:

- відкриття благодійного фонду, для збору коштів на додаткове фінансування Програми (волонтерство);
- використання інструментів краудфандинг та круудсорингу для залучення більшої кількості інвесторів для реалізації Програми та залучення більшої уваги до Варковицької сільської територіальної громади. Слід зазначити, що для громади волонтерство – можливість розвитку через залучення великої кількості людей.

Благодійна організація – юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених Законом, як основну мету її діяльності.

Благодійна організація-це:

- а) юридична особа, яка діє на підставі статуту;
- б) відсутність оподаткування благодійної допомоги, яку збирають благодійники;
- в) пільги з оподаткування для отримувача благодійної допомоги;
- г) неплательник податку на прибуток за умови включення до Реєстру неприбуткових установ та організацій;
- д) реалізація довготривалих благодійних програм спільно з великими корпораціями та міжнародними організаціями;
- е) можливість отримання постійного фінансування благодійної діяльності через благодійні інструменти (власний «цільовий капітал») та сервітути тощо.

Види благодійних організацій:

1. Благодійне товариство – благодійна організація, яка створена не менше ніж двома засновниками та діє на підставі статуту.
2. Благодійна установа – благодійна організація, установчий акт якої визначає активи, які один або кілька засновників передають для досягнення цілей благодійної діяльності за рахунок таких активів та/ або доходів від таких активів.

3. Благодійний фонд – благодійна організація, яка діє на підставі статуту, має учасників та управляється учасниками, які не зобов'язані передавати цій організації будь-які активи для досягнення цілей благодійної діяльності.

Благодійні організації здійснюють діяльність на підставі установчих документів, які можуть визначати особливості діяльності та припинення такої організації і не повинні суперечити законам України.

Установчим документом благодійного товариства та благодійного фонду є статут. Установчим документом благодійної установи є установчий акт.

Установчі документи благодійної організації затверджуються засновником (засновниками) благодійної організації або уповноваженими ними особами.

Відповідно до частини 2 статті 14 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» установчі документи повинні містити:

- «найменування благодійної організації;
- цілі та сфери благодійної діяльності;
- органи управління благодійної організації, їх склад, компетенцію, порядок діяльності та прийняття ними рішень;
- порядок призначення, обрання або затвердження членів органів управління благодійної організації, крім вищого органу управління благодійного товариства та благодійного фонду, їх заміщення, зупинення їх повноважень, припинення їх повноважень (відкликання);
- порядок внесення змін до установчих документів благодійної організації;
- джерела активів (доходів), порядок контролю і звітності благодійної організації;
- підстави та порядок припинення благодійної організації, у тому числі порядок розподілу активів» [13].

Статут благодійного товариства та благодійного фонду має містити також:

- умови та порядок прийняття до складу учасників благодійного товариства чи благодійного фонду;
- права та обов'язки учасників;
- умови та порядок виключення учасників зі складу учасників благодійного товариства чи благодійного фонду.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 06 березня 2022 року № 209 «Деякі питання державної реєстрації в умовах воєнного стану та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164» державна реєстрація проводиться виключно державними реєстраторами юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців (далі - державні реєстратори), посадовими особами Міністерства юстиції, його територіальних органів (далі - посадові особи), включеними до затвердженого Міністерством юстиції переліку державних реєстраторів та посадових осіб (далі — перелік), яким в умовах воєнного стану надається доступ до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та/або Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань (далі — реєстри). Перелік може передбачати обмеження (умови) проведення (прийняття) включеними до нього державними реєстраторами, посадовими особами реєстраційних дій (рішень про державну реєстрацію прав).

Посадові особи мають право приймати рішення про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, якщо відповідні обмеження (умови) не передбачено переліком.

Державна реєстрація юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань може проводитися на підставі надісланих заявником державному реєстратору, посадовій особі електронною поштою або за допомогою інших засобів зв'язку документів в електронній формі, що створені з дотриманням вимог законодавства у сфері електронних довірчих послуг та законодавства про електронні документи та електронний документообіг, або електронних копій документів в паперовій формі. Електронні копії документів в паперовій формі приймаються за умови підписання таких копій з

використанням кваліфікованого електронного підпису заявника. Державний реєстратор, посадова особа проводить перевірку такого підпису через офіційний веб-сайт центрального засвідчувального органу та завантажує результати такої перевірки до реєстру, крім випадків відсутності доступу до зазначеного веб-сайту.

Державна реєстрація проводиться невідкладно після отримання у повному обсязі належних документів для державної реєстрації. Документи для державної реєстрації, які подані не у повному обсязі або не відповідають законодавству, не розглядаються та повертаються заявникові без оформлення відповідного рішення з одночасним усним повідомленням заявнику про повний перелік документів, що повинні бути подані, та/або вимоги законодавства, що повинні бути дотримані. Якщо документи для державної реєстрації надіслано електронною поштою або за допомогою інших засобів зв'язку, таке повідомлення заявнику здійснюється електронною поштою або за допомогою інших засобів зв'язку.

Державна реєстрація проводиться незалежно від місцезнаходження юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців чи громадських формувань, якщо відповідні обмеження (умови) не передбачено переліком.

Сплата адміністративного збору може підтверджуватися електронною копією (у тому числі скрін-копією) відповідного платіжного документа.

Адміністративний збір не справляється за державну реєстрацію благодійних організацій, громадських об'єднань, предметом діяльності яких є надання допомоги Збройним Силам, іншим військовим формуванням, правоохоронним (спеціальним) органам, органам цивільного захисту, добровольчим формуванням територіальних громад, іншим особам, які забезпечують національну безпеку і оборону, відсіч і стримування збройної агресії іноземної держави, а також особам, які постраждали чи можуть постраждати від такої збройної агресії.

Висновки до розділу 3

Краудфандинг та краудсорсинг мають перспективи для розвитку в Україні. Вони мають як свої переваги, так і недоліки. Краудфандинг та краудсорсинг розвиваються швидкими темпами, що дозволяє вирішувати різноманітні проблеми регіонального та місцевого розвитку в короткі строки та з мінімальними затратами. Важливим питанням є наявність відповідного закону, який врегулював би діяльність краудфандингу, що у свою чергу, надало б поштовх для розвитку місцевого бізнесу. Краудсорсинг стає одним із способів участі громадськості в житті країни. Використання даного інструменту наближає владу до суспільства та пришвидшує генерування ідей.

У зв'язку з військовою агресією росії 24 лютого 2022 почалась війна в Україні. На даний час неможливо розробляти Стратегії територіальних громад без врахування Програми розвитку територіальної оборони Варковицької сільської територіальної громади. Тому вважаємо за доцільне більш детально розглянути саме цей напрямок, як один із оперативних цілей Стратегії розвитку Варковицької сільської територіальної громади, адже розвиток громади можливий лише тоді, коли буде забезпечено у повній мірі безпеку даного регіону.

Участь громадськості Варковицької селищної ради в реалізації вищезазначеної Програми повинна проявитись активно у таких напрямках: відкриття благодійного фонду, для збору коштів на додаткове фінансування Програми (волонтерство); використання інструментів краудфандинг та краудсорсингу для залучення більшої кількості інвесторів для реалізації Програми та залучення більшої уваги до Варковицької сільської територіальної громади. Слід зазначити, що для громади волонтерство – можливість розвитку через залучення великої кількості людей.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Громадська участь – це безперервний двонаправлений процес взаємодії між громадянами та органом влади (установою, відомством), що відповідають за прийняття рішення та включає: заходи, що сприяють повному розумінню громадськістю процесів і механізмів підготовки та прийняття рішень відповідальним відомством; повне інформування громадськості про статус та просування розробки та впровадження проєктів, планів, програм, про вироблення пріоритетів політики або проведення оцінки; активний збір думок усіх зацікавлених громадян, відомостей про сприйняття ними цілей і завдань, а також про їх уподобання щодо використання ресурсів та альтернативних стратегій розвитку або управління будь якої іншої інформації, що стосується прийнятого рішення

Для успішної участі громадськості необхідні такі умови:

Значна участь громадськості допомагає нарощувати потенціал будь-якої спільноти для конструктивної спільної роботи та вирішення проблем.

Чітка мета та завдання – чітко визначена мета для ролі громадськості у проєкті, яка є реальною, практичною та поділяється зацікавленими сторонами. Спонсорські агентства повинні визначити належний рівень чи ступінь участі громадськості у прийнятті рішення та відповідним чином сформулювати очікування громадськості. Ніхто не виграє, коли агентства обіцяють щодо участі громадськості більше, ніж вони готові взяти на себе зобов'язання і виконати. Насправді, обіцянки, які неможливо виконати, підірвуть довіру громадськості до процесу участі громадськості.

Чітка структура та процес – чітко визначені правила про те, як здійснюватиметься участь громадськості та як прийматиметься рішення

Реальна можливість впливу – реальна можливість урахування думки громадськості під час ухвалення рішення.

Прихильність до процесу — як керівники, так і співробітники повинні бути віддані всьому спектру дій, необхідних для забезпечення участі

громадськості, і бути готовими отримувати та враховувати думки громадськості під час ухвалення рішення.

Інклюзивне та ефективне представництво – звернення до представників усього спектру відповідних інтересів зацікавлених сторін, незалежно від раси, кольору шкіри, національного походження, сексуальної орієнтації чи доходу.

Досліджено Варковицьку сільську громаду – територіальна громада в Україні, в Дубенському районі Рівненської області. Адміністративний центр – с. Варковичі. Площа громади – 147,8 км², населення – 5438 осіб (2020).

У 2020 році до бюджету Варковицької сільської ради надійшло: податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості на суму 6110,6 тис.грн., податок та збір на доходи фізичних осіб – 6100 тис.грн., податок на прибуток підприємств 10,6 тис.грн. Загалом доходи до бюджету склали 81763,2 тис.грн. З них: офіційні трансферти від органів державного управління – 28124,6 тис.грн.; дотації з державного бюджету місцевим бюджетам склали 6988,2 тис.грн; субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам – 19939,9 тис.грн.; дотації з місцевих бюджетів іншим місцевим бюджетам – 857,1 тис.грн.; субвенції з місцевих бюджетів іншим місцевим бюджетам – 339,4 тис.грн.

Стратегічне планування розвитку територій в об'єднаних територіальних громадах залежить від співпраці місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, організацій громадянського суспільства і громадян певної громади. Місцева влада повинна співпрацювати з громадськістю і відповідати за свої дії, відчуючи контроль і зацікавленість у суспільній роботі.

Краудфандинг та краудсорсинг мають перспективи для розвитку в Україні. Вони мають як свої переваги, так і недоліки. Краудфандинг та краудсорсинг розвиваються швидкими темпами, що дозволяє вирішувати різноманітні проблеми регіонального та місцевого розвитку в короткі строки та з мінімальними затратами. Важливим питанням є наявність відповідного закону, який врегулював би діяльність краудфандингу, що у свою чергу, надало

б поштовх для розвитку місцевого бізнесу. Краудсорсинг стає одним із способів участі громадськості в житті країни. Використання даного інструменту наближає владу до суспільства та пришвидшує генерування ідей.

У зв'язку з військовою агресією росії 24 лютого 2022 почалась війна в Україні. На даний час неможливо розробляти Стратегії територіальних громад без врахування Програми розвитку територіальної оборони Варковицької сільської територіальної громади. Тому вважаємо за доцільне більш детально розглянути саме цей напрямок, як один із оперативних цілей Стратегії розвитку Варковицької сільської територіальної громади, адже розвиток громади можливий лише тоді, коли буде забезпечено у повній мірі безпеку даного регіону.

Для розробки даної Програми, вважаємо доцільне залучити громаду, членів територіальної оборони, задля ефективного складання необхідних та нагальних заходів, а також для переліку необхідних питань, які потребують фінансування.

Метою Програми є створення належних умов для виконання завдань за призначенням окремим батальйоном територіальної оборони Варковицької сільської територіальної громади, підвищення рівня громадської безпеки і порядку, розвиток інфраструктури та підтримка громадських ініціатив у сфері безпеки, організація руху опору та підготовки громадян України до національного спротиву, фінансування заходів територіальної оборони (далі – заходи національного спротиву) місцевого значення.

Участь громадськості Варковицької селищної ради в реалізації вищезазначеної Програми повинна проявитись активно у таких напрямках: відкриття благодійного фонду, для збору коштів на додаткове фінансування Програми (волонтерство); використання інструментів краудфандинг та круудсорингу для залучення більшої кількості інвесторів для реалізації Програми та залучення більшої уваги до Варковицької сільської територіальної громади. Слід зазначити, що для громади волонтерство – можливість розвитку через залучення великої кількості людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Авер'янов В.Б. Державне управління: теорія і практика К.: Основи, 2008. 431 с.
2. Афонін Е. А., Гонюкова Л. В., Войтович Р. В. Громадська участь у творенні та здійсненні державної політики. Київ: Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2015. 160 с
3. Берданова О. В., Вакуленко В. М., Гринчук Н. М., Колтун В. С., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Управління розвитком об'єднаних територіальних громад на засадах громадської участі: навч. посіб. Київ: 2017. 129 с.
4. Герасіна Л.М., Погрібна В.Л. Політологічний енциклопедичний словник Х.: Право, 2015. 280 с.
5. Гринчук Ю.С. Громадська участь у стратегічному управлінні об'єднаних територіальних громад в Україні. *Tendenze attuali della moderna ricerca scientifica*. 5. Juni, 2020. Stuttgart, Deutschland. С.47-49.
6. Громадянське суспільство в 2018-му: нові виклики, нові завдання. Публічна дискусія до 25-річчя «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва». Київ, 6 березня 2018. URL: <https://dif.org.ua/uploads/pdf/13963398165a9eef1b022177.77359526.pdf>
7. Державна служба статистики України. Офіційний веб-портал. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. Дегтяр А.О. Взаємодія органів державної влади з громадськістю: теорія та практика державного управління: монографія Донецьк: Видавництво «Донбас», ООО «РА Ваш імідж», 2012. 415 с.
9. Демида І. Взаємовідносини держави та громадського суспільства в зарубіжних країнах: досвід для України. *Забезпечення конструктивного діалогу між владою та суспільством : матеріали наук.-практ. конф.*, м. Одеса, 28 квіт. 2016 р. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2016. С. 53–73.
10. Державна політика розвитку громадянського суспільства: моніторинг ефективності. Європейський досвід. Київ: ПРООН, 2019. 97 с.

11. Деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2004 р. N 1378. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1378-2004-%EF>

12. Динник І.П. Технології краудсорсингу в громадянському суспільстві: сучасні механізми партисипативної демократії. *Державне управління: Інвестиції: практика та досвід* № 21. 22/2020 С. 119-123.

13. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>

14. Закон України «Про органи самоорганізації населення» (ВВР), 2001, № 48, ст. 254 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14#Text>

15. Закон України «Про статус депутатів місцевих рад» (ВВР), 2002, № 40, ст.290 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15#Text>

16. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ВВР), 1997, № 24, ст.170 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

17. Законопроект «Про місцевий референдум» (№5512) від 19.05.2021 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71942

18. Зінченко Г.В. Використання краудсорсингу у процесі формування політики на регіональному рівні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2019. Т. 30 (69). № 4. С. 55–60.

19. Європейське соціальне дослідження (ESS) URL: https://www.europeansocialsurvey.org/docs/about/ESS_Prospectus_Ukrainian.pdf

20. Єгоров І.Ю. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні: навчально-методичний посібник. ДП «Укртехінформ» Київ, 2015. 250 с

21. Єлісеєва Л.В. Краудфандинг в Україні: проблеми та перспективи в контексті зарубіжного досвіду *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. URL: <http://www.vestnikeconom.mgu.od.ua/journal/2017/23-1-2017/4.pdf>.

22. Канавець М. В. Роль громадськості у просуванні реформи державного управління. *Гілея : наук. вісн.* 2017. № 119. С. 405
23. Карий О.І., Панас Я.В. Місцеві ініціативи та залучення громадськості до здійснення місцевого самоврядування. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування. Асоціація міст України К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 176 с.
24. Кіреєва О. Перспективи краудсорсингу як інструменту співпраці органів влади та громадськості в контексті розвитку публічного управління. *Державне управління та місцеве самоврядування.* 2016. Вип. 2. С. 97–104
25. Кирилюк Ф.О. Медісон Джеймс. Політична енциклопедія. К.: Парламентське видавництво, 2015. 435 с.
26. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL : <http://ufpp.gov.ua/content/PDF/zakonodavstvo/>
27. Ковалевіч І. Зарубіжний досвід залучення громадськості до формування та реалізації місцевої політики. Теорія та практика державного управління. 2009. Вип. 2. С. 135–140. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2009_2_22
28. Ковбасюк Ю.В. Краудсорсинг як інструмент публічної влади. *Актуальні проблеми економіки.* 2016. № 4 (178). С. 349–357.
29. Князєв В. Держава і громадянське суспільство: еволюція стосунків та їх осмислення. Формування громадянського суспільства в Україні: стан, проблеми, перспективи К.: Б.в., 2015. 252 с.
30. Кропочева Н.М. Краудсорсинг як інноваційний інструмент створення реферативної інформації: перспективи застосування. *Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського.* 2016. Вип. 5. С. 146–152.
31. Лисенко В.І., Стащук І.О. Розвиток громадянського суспільства в об'єднаних територіальних громадах. Прості рішення для складних питань. Практичний посібник Запоріжжя: АА Тандем, 2018. 76 с.

32. Макаренко Л. П. Проблеми комунікативної взаємодії держави та громадянського суспільства. *Гілея: історичні науки, філософські науки, політичні науки*. 2020. Вип. 106 (3). С. 334–338.

33. Мельничук Л. Розвиток діалогової комунікації як стратегічний пріоритет політики соціального згуртування: ініціативи ради Європи. *Забезпечення конструктивного діалогу між владою та суспільством: матеріали наук.-практ. конф.* м. Одеса, 28 квіт. 2016 р. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2016. С. 88–91.

34. Міжнародна практика заходів, спрямованих на зміцнення довіри між державою та організаціями громадянського суспільства: Дослідження, проект на замовлення Координатора проектів ОБСЄ в Україні. URL: <https://www.osce.org/uk/ukraine/75885>.

35. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки URL: <https://www.kmu.gov.ua/gromadskosti/gromadyanske-suspilstvo-i-vlada/spriyannya-rozvitku-gromadyanskogo-suspilstva/nacionalna-strategiya-spriyannya-rozvitku-gromadyanskogo-suspilstva-v-ukrayini-na-2016-2020-roki>

36. Наказ Міністерства Фінансів України №94 від 3.03.2020 р. «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо механізмів участі громадськості у бюджетному процесі на місцевому рівні» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0094201-20#Text>

37. Нестерович В.Ф. Вплив громадськості на прийняття нормативно-правових актів: проблеми конституційної теорії та практики: Монографія / В.Ф. Нестерович. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2014. 736 с

38. Непоп Л. Політика Європейського союзу щодо розвитку громадянського суспільства. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. Київ, 2018. Випуск 2(70). 254 с.

39. Офіційний сайт Варковицької сільської територіальної громади URL: <http://varkovychi.rvadmin.gov.ua/>

40. Пашов Р. І., Рубан Ю.Ю. Залучення громадських організацій до співпраці з органами публічної влади на шляху до розбудови демократичного суспільства *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020 . № 4 (27). С. 57 – 62.

41. Перега Т. Сталий розвиток у нових членах ЄС URL: <http://eustudies.history.knu.ua/tetyana-perga-stalyj-rozvytok-u-novyh-chlenah-yes/>.

42. Постанова Кабінету Міністрів України № 976 від 5.11.2008 р. «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади» (в редакції від 19.03.2019 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF#Text>

43. Про схвалення Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства : Розпорядження № 1035-р від 21.11.2007 р. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1035-2007-%D1%80>

44. Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації: Указ Президента України № 212/2012 від 24.03.2012 р. URL : <http://www.president.gov.ua/documents/14621.html>

45. Про стан розвитку громадянського суспільства в Україні: аналітична доповідь. Київ : НІСД, 2017. 56 с.

46. Постанова «Про затвердження Положення про загальні збори громадян за місцем проживання в Україні» (ВВР), 1994, N 6, ст. 30 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3748-12#Text>

47. Постанову Кабміну №996 від 3.11.2010 р. (в редакції від 7.05.2019 р.) «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text>

48. Регулювання діяльності громадських організацій (NGO) в країнах ЄС, США та Канаді: Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28925.pdf>

49. Регулювання краудфандингу в Україні та США. URL: <https://blog.liga.net/user/atsvyk/article/32690>.
50. Сергієнко О.І. Громадська участь/залучення громадян. Депутатська діяльність в округах (навчальний модуль) К. : ІКЦ «Легальний статус», 2016. 92 с.
51. Скорик М. Дієвий краудфандинг: що потрібно знати громадській організації, щоб ефективно збирати пожертви через власний сайт. Центр інформації про права людини. Київ, 2018. 30 с.
52. Степаненко В. П. Громадянське суспільство: дискурси і практики. Київ : Інститут соціології НАН України, 2015. 420 с.
53. Степура В.В. Сутність та переваги краудфандингу як зовнішнього джерела фінансування проектів. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. Том 30 (69). №3, 2019. С. 165-170. URL: http://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/30_69_3/28.pdf.
54. Ткаченко І. Громадянське суспільство і Європейській союз: функціонування і співпраця. Наукова бібліотека, Віче. 2015. Випуск № 2. 16 с.
55. Ушна Н. І. Публічне управління як нова модель організації державного управління в Україні: теоретичний аспект Ефективність державного управління. 2015. Вип. 44(1). С. 53-63
56. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні: посіб. К. : Ленвіт, 2012 . 64 с
57. Успішні стратегії розроблені за участю громадськості (досвід Австралії, Канади та США) <https://www.oporaua.org/news/samovriaduvannia/partysypatsiia/19663-uspishni-strategiyyirozrobleni-za-uchastiu-gromadskosti-dosvid-avstraliyi-kanadi-ta-ssha>
58. Халецький А.В. Зарубіжний досвід взаємодії органів державної влади з громадянським суспільством. *Вивчення та впровадження в Україні іноземного досвіду удосконалення діяльності органів влади: VII міжнар. наук.-практ. конф.*, Полтава, 28 листопада 2012 р. Ч. II. Полтава: Полтавський нац. техн. ун-т імені Юрія Кондратюка, 2012. С. 57–60.

59. Шуміло О. Фінансування екологічних проєктів шляхом краудфандингу: правові аспекти та практика застосування : практ. посіб. Львів : Видавництво «Компанія «Манускрипт», 2020. 108 с.

60. A national framework for greater citizen engagement. A discussion paper, July 2008, Ministry of Justice, UK. 24 p. URL: http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+/http://www.justice.gov.uk/docs/citizen_engagement.pdf.

61. Brabham D.C. Crowdsourcing. A model for leveraging online communities. The Participatory Cultures Handbook. Routledge, 2012. 193 p

62. Effective Communication and Public Participation: 2019 MRSC of Washington. All rights reserved. Privacy & Terms. URL : <http://mrsc.org/Home/ExploreTopics/Governance/Citizen-Participationand-Engagement/Ef>

63. Graeff E. Crowdsourcing as Reflective Political Practice: Building a Location-based Tool for Civic Learning and Engagement. Internet, Politics, and Policy. 2014. URL: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2524967

64. Howe J. Crowdsourcing: a definition. URL: crowdsourcing.typepad.com/

65. New Strategy and Council of Europe Action Plan for Social Cohesion. URL : http://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/socialcohesiondev/source/Conf2018/ActionPlan_en.pdf

66. Non government organisations UK. URL: <http://www.ngo.bham.ac.uk/definingfurther.htm>.

67. Recommendation CM/Rec (2019) 14 of the Committee of Ministers to member states on the legal status of nongovernmental organisations in Europe. URL : <https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=1194609>

68. Shchebetun I., Nikitenko L., Pysarieva E., Turchenko O., Afanasieva M. Electronic and Internet Technologies in the Election Process. Test Engineering & Management magazine. 2020. Vol. 83: March-April. P. 6776–6784. URL: <http://www.testmagazine.biz/index.php/testmagazine/.../view/4741>

69. Strong and prosperous communities. The Local Government White Paper, Department of Communities and Local Government, October 2006, London.

URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/272357/6939.pdf.

70. The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). URL : http://www.oecd.org/pages/0,3417,en_36734052_36734103_1_1_1_1_1,00.htm